دوالدينو عزت او دخپلوانو سره ښې اړيکې ساتل

Ketabton.com

ليکوال : ابراهيم بن عبد الله موسى الحازمي

ژباړه ، ترتيب او زياتونه : محمد بشيرمدني

١٤٤٧ هـ ق

ketabton.com - The Digital Library

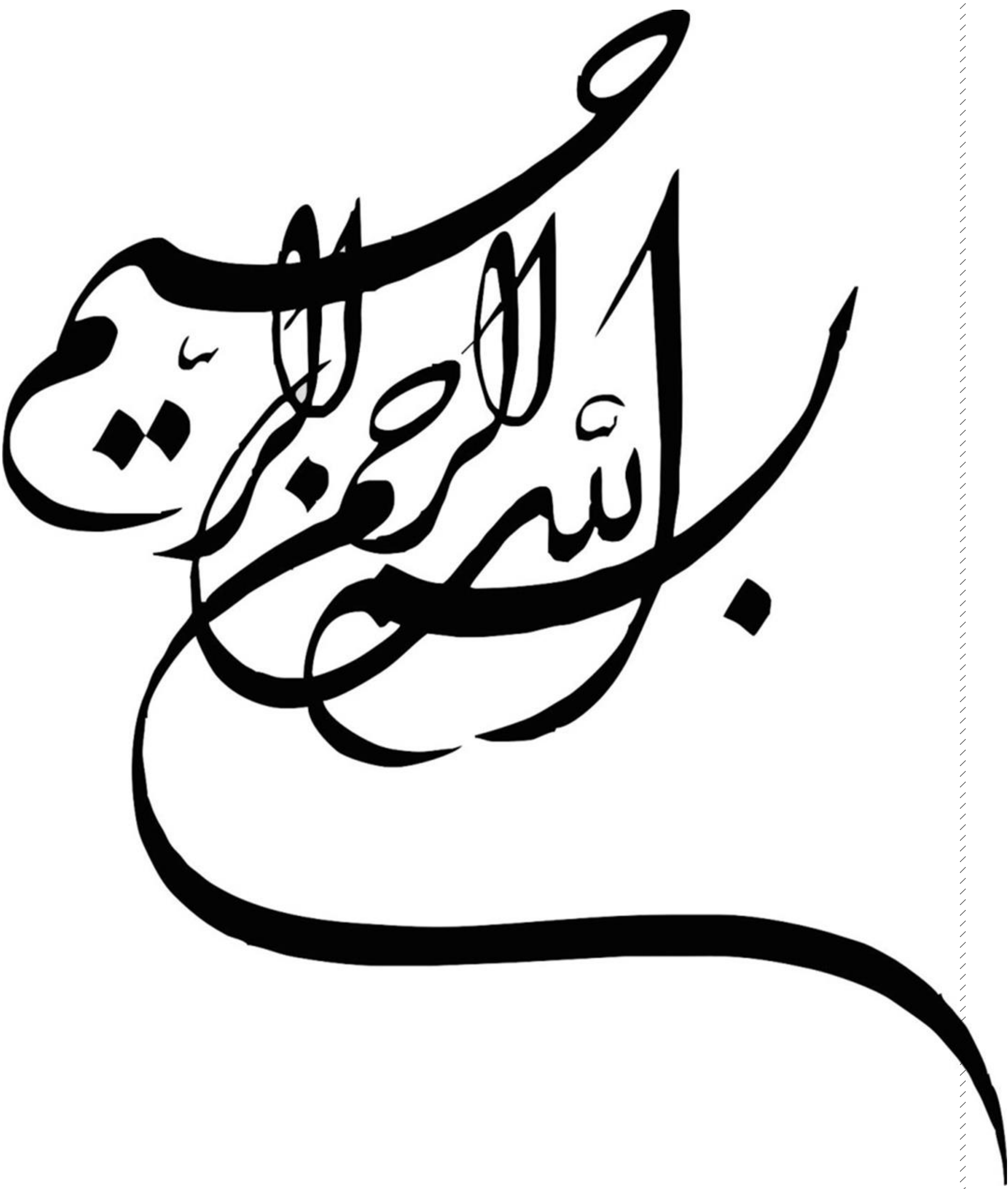

ketabton.com - The Digital Library

د دوالدینو عزت او د خپلوانو سره ښې اړیکې ساتل

تالیف :ابراهیم بن عبدالله موسی الحازمي (الله یې وبښي او لارې دې یې سمې کړي)

لومړی چاپ

ketabton.com - The Digital Library

د چاپ حقونه خوندي دي

لومړی چاپ

د دي کتاب د چاپ اجازه د عمومي مطبوعاتو رياست څخه ورکړل شوي

د نمبر ۲۹۹۷/م او نیټه ۱۴۱۰/۵/۵ه مطابق

توزيع :د الجريسي مؤسسه

رياض :تليفون ۴۰۲۲۵۶۴

جدّه :تليفون ۶۸۲۶۱۰۵

دمام :تليفون ۸۲۷۱۸۱۱

قصيم :تليفون ۳۶۴۴۳۶۶

أبها :تليفون ۲۲۲۰۷۵۸

المدينه المنوره :تليفون ۸۳۸۰۵۲۹

چاپ :د الدرعيه چاپخونه

تليفون: ۴۴۸۱۹۶۲ – ۴۰۳۵۲۶۵

د چاپ نمبر: ۱۱۸

دژباړونكي مقدمه.. ۱

ketabton.com - The Digital Library

دلیکوال سریزه.. ٣
-لومړی برخه : د والدینو سره د نیکی او د خپلوانو د اړیکو تعریف :............................... ٧
لومړی باب : لومړی فصل – د والدینو د نیکی په اړه قرآني آیتونه:............................. ٨
دوهم فصل : د رسول الله ﷺ احادیث د والدینو د نیکی په اړه :.................................. ١٢
د والدینو د حق په اړه احادیث :... ١٤
د والدینو حق او دهغوی اطاعت :... ١٥
لنډه معنی او مفهوم :.. ١٦
دریم فصل: د والدینو اطاعت د لویو ګناهونو کفاره ده :...................................... ٢٢
-د والدینو سره نیکي د سختیو دله منځه تللو سبب ده :.. ٢٣
د والدینو نیکي د انسان عمر زیاتوي او د زړه او ضمیر سکون وربخښي. -..................... ٢٦
څلورم فصل : د مشرکو والدینو سره اړیکه :.. ٢٨
د مشرک سره نیک چلند:.. ٢٩
پنځم فصل : د والدینو د نافرمانی حرمت :.. ٣١
شپږم فصل : د مور او پلار د دوستانو او خپلوانو سره نیکي کول :............................. ٣٨
-د والدینو د وفات وروسته د نیکی لاري:.. ٤٠
دوهمه برخه : د صله رحمي (دخپلوي داړیکو ساتلو) ثواب :.................................... ٤٣
-د علماوو ځواب د رزق د پراخوالي او د عمر د زیاتوالي په اړه :.............................. ٤٦
دوهم فصل: د صله رحمی حکم :... ٥٢
-د هغو خپلوانو بیان چي صله رحمي ورسره واجب ده :.. ٥٣
دریم فصل : لږ څه چي د صله رحم لپاره کافي دي :... ٥٥
-څلورم فصل: د خپلوی پریکول له سترو ګناهونو څخه دي :................................... ٥٩
پنځم فصل: ریښتینی صله رحمي د بدلې په مقابل کې نه ده : ٦١

ketabton.com - The Digital Library

دليكوال خاتمه.. ٦٤

دژباړونكي خاتمه... ٦٦

فهرس المصادر والمراجع.. ٦٨

ketabton.com - The Digital Library

دڅېړونکي مقدمه

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على أشرف الأنبياء والمرسلين، سيدنا محمد ﷺ، وعلى آله وصحبه أجمعين.

اما بعد:

-اسلام د رحمت، محبت، وفادارۍ او تولنيز پيوستون دين دی. د اسلام سپېڅلي شريعت د انسان د ژوند هر اړخ ته پاملرنه کړې او هغه اصول يې بيان کړي دي چې د فرد، کورنۍ او ټولنې د سمون او نېکمرغۍ سبب ګرځي. له همدې مهمو اصولو څخه د مور او پلار سره نېکي، د هغوی احترام، اطاعت او خدمت، او همدارنګه د خپلوی اړيکو ساتل او پالل دي.

-الله تعالی د قرآن کريم په ګڼو آيتونو کې د خپل عبادت تر څنګ د والدينو سره د نېکۍ حکم کړی او د هغوی حق يې دومره لوړ بيان کړی چې د توحيد له حق وروسته يې د والدينو حق ياد کړی دی. همدارنګه رسول الله ﷺ په خپلو مبارکو احاديثو کې د والدينو د مقام، د هغوی د خدمت، اطاعت او دعاګانو فضيلت بيان کړی او د هغوی نافرماني يې له سترو ګناهونو څخه ګڼلې ده.

-له بلې خوا، اسلام د صله رحم يا د خپلوی اړيکو ساتلو ته ځانګړې ارزښت ورکړی دی. د خپلوانو سره اړيکې ساتل د رزق د پراخوالي، د عمر د برکت، د الهي رحمت د نزول او د ټولنيز يووالي سبب ګرځي. برعکس، د خپلوی اړيکو پرېکول د الله تعالی د غضب، لعنت او د دنيا او آخرت د زيانونو لامل بلل شوي دي.

-د اوسني عصر له سترو ستونزو څخه يوه دا ده چې د مادي ژوند، شخصي بوختياوو، اقتصادي سياليو او ټولنيزو بدلونونو له امله د والدينو حقونه تر پښو لاندې کېږي او د خپلوی اړيکې ورځ تر بلې کمزورې کېږي. ډېر داسې کسان ليدل کېږي چې له خپلو والدينو څخه لرې شوي، د هغوی خدمت ته ارزښت نه ورکوي، يا له خپلو خپلوانو سره کلونه کلونه اړيکه نه ساتي. دا حالت نه يوازې د کورنيو د کمزورۍ سبب ګرځي، بلکې د ټولنې پر اخلاقي او معنوي جوړښت هم منفي اغېزې پرېباسي.

ketabton.com - The Digital Library

-د همدې اړتيا له مخې په دې کتاب کې د والدينو د نيکۍ او صله رحمۍ موضوع د قرآن کريم د آيتونو، د رسول الله ﷺ د احاديثو، د سلفو صالحينو د اقوالو او د علماوو د څرګندونو په رڼا کې راټوله او تشريح شوې ده. د کتاب په لومړۍ برخه کې د والدينو د حقونو، د هغوی د اطاعت، د والدينو د نيکۍ فضيلت، د مشرکو والدينو سره د چلند او د هغوی د نافرمانۍ د حرمت موضوعات بيان شوي دي. په دوهمه برخه کې د صله رحمۍ فضيلت، حکم، حدود، د خپلوۍ اړيکو د ساتلو طريقې، او د قطيعة الرحم د خطرونو په اړه بحث شوی دی.

-هيله ده چې دا مختصر اثر به د مسلمانانو لپاره د يادونې، اصلاح او عمل وسيله وګرځي، د والدينو د حقونو د ادا کولو او د خپلوۍ اړيکو د ساتلو احساس به پياوړی کړي، او زموږ په کورنيو او ټولنه کې به د محبت، ورورولۍ او يووالي فضا نوره هم ټينګه شي.

-له الله تعالی نه دعا کوم چې دا هڅه قبوله کړي، د اخلاص سبب يې وګرځوي او ټولو لوستونکو ته د عمل کولو توفيق ورکړي.

وما توفيقي إلا بالله عليه توکلت وإليه أنيب.

په درنښت

محمد بشير مدني

ketabton.com - The Digital Library

دليکوال سريزه

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونستهديه .ونعوذ بالله من شرور أنفسنا ومن سيئات أعمالنا .من يهدِ الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمداً عبده ورسوله و على آله وأصحابه أجمعين.

- والدين د انسان د دنيايي ژوند دموجوديت اصل دي، د الله تعالى څخه وروسته. که والدين نه واى، انسان به هيڅکله موجود شوى نه واى. نو هر څوک چې پدې حقيقت پوه دى، نو پرې لازم دي چې دوالدينو ته حقونه وپيژني او خدمت يې ترسره کړي

-" زموږ ستر او ښکلى دين اسلام ، والدينو ته ځانګړى درناوى او لوړ مقام ورکوي او د هغوى حقونه ډير مهم ګڼي".

-الله تعالى د والدينو اطاعت د خپل اطاعت سره تړلى دى، لکه څنګه چې فرمايي:

﴿وقضى ربك ألا تعبدوا إلا إياه وبالوالدين إحساناً﴾ [1]

- الله تعالى امر کړى چې والدينو سره نيکي وکړو او د هغوى د امر خلاف عمل ونه کړو، پرته له هغه څه چې د الله او د هغه د رسول داطاعت مخالفت وي. ځکه چې په داسې حالت کې د مخلوق اطاعت ګناه ده.

-د پيغمبر صلى الله عليه وسلم څخه ډير حديثونه راغلي دي چې د والدينو د حقونو د پوره کولو امر کوي، او په دې کې د هغه چا لپاره چې د خپلو والدينو امر نه مني، سخت وعيد او ستره ګواښ شامل دى.

يقول النبي ﷺ:

«مَن أَدركَ والديه أو أحدهما ثُمّ دَخَلَ النارَ مِن بعدِ ذلك فَأبعَدَهُ اللهُ وَاسحقهُ »

-ژباړه: پيغمبر ﷺ فرمايي: څوک چې خپل مور او پلار يا يو له دوى څخه ژوندي ومومي او وروسته جهنم ته داخل شي، الله تعالى دخپل رحمت څخه ډير لرې کړ او يوازې يې پرېښود».

[1] - سورة الإسراء: ٢٣

[2] - أخرجه أحمد في المسند ٤/٣٤٤ و ٥/٢٩، ورواه أبو داود الطيالسي في مسنده (١٣٢١)، وهو حديث حسن .

ketabton.com - The Digital Library

-په دې زمانه کې چې شر ډېر شوی، او نېکي کمې شوې، خلک ډېره مينه يوازې د مادي او دنياوي شيانو سره لري او د رب سبحانه د لارې څخه لرې شوي دي، موږ ډېر وختونه د خپلو والدينو سره بې داولادونو د ناوړو چلند خبرونه اورو او ګورو. ځينې بې والدين بې عزته کوي، او دامر څخه بې سرغړونه کوي او حتی ځينې بې والدينو ته فزيکي تاوان رسوي. يا حتی ځينې بې وژني — الله دې موږ وساتي.

-لکه څنګه چې څو ورځې مخکې د جدې ٣په ښار کې يوه پېښه وشوه، "ځينې ځوانان چې د ديني لارښوونو او ارزښتونو څخه لرې شوي وو، خپل پلار يې په ډزو ووژاوه او جسد يې له خلکو پټ ځای ته يووړ. د هغه ورور بيا د خپل پلار د مخالفت له امله له خپلې معشوقې سره واده وکړ. دا پېښه څرګندوي چې زموږ اخلاق او ارزښتونه څومره ټيټ شوي دي".

-په بله پېښه کې، يو ځوان خپل پلار د سرک پر اوږدو کې يوې ژورې کندې ته واچاوه او اور يې پرې بل کړ — او بس. موږ وايو: «لا حول ولا قوة إلا بالله. إنا لله وإنا إليه راجعون.»

-دا هغه زمانه ده چې خلک سپوږمۍ ته سفر کوي، ساينس او ټکنالوژۍ پرمختګ کوي، خو د انساني ارزښتونو او والدينو د حقونو په ساتنه کې بې حده کمزوري شوي دي.

-کله چې انسان د وحشت او دښمنۍ دې حد ته رسېږي، نو بې شکه لومړی او وروستی سبب يې د مور او پلار د حقونو نه پېژندل دي. او که چېرې د احقونو پېژني ، خو عمل پرې نه کوي، بيا څه ګټه لري ؟

-همدارنګه، هغه انسان چې خپل رب، خالق او رازق ذات نه پېژني، څنګه به خپل والدين وپېژني او د هغوی حقونه به ورکړي؟

-ځينې خلک بيا خپل والدين په زړواني روغتونونو کې اچوي او حتی په کال کې يې يو ځل هم نه ويني. ځينې بيا خپل خپلوان او رشتيني اړيکې پرېږدي او علاقه ورسره پرې کوي . بې شکه

٣ - (نشرت ذلك جريدة عكاظ الصادرة في شهر صفر من عام ١٤١٠

ketabton.com - The Digital Library

- هر څوک چې دا کارونه کوي، لویه ګناه کوي او باید سمدلاسه توبه وکړي او د الله جل جلاله څخه بخښنه وغواړي، ځکه الله د ټولو ګناهونو ښونکی دی.

-که نه، نو عواقب يې خورا سخت او شدید دي، ځکه د والدینو نافرماني په دنیايي ژوند کې عذاب راولي او په اخرت کې به هم د سوزوونکي عذاب سره مخ شي.

-دا لیکنه ما د الله جل جلاله دسپيڅلی کتاب قران کریم او د پیغمبرﷺ د صحیحو احادیثو څخه راټول کړی دی، پدې هیله چې خلک د والدینو د حقونو په ادا کولو، د خپلوانود نیکو اړیکو ساتلوته راوکړځي، او همدارنګه کیدای شي دا د توبې کوونکو لپاره د توبې سبب او د غافل د ویښیدو لامل شي .

-دا اثر د والدینو د حقونو او د خپلوانو د اړیکو د ساتنې لپاره لیکل شوی، تر څو په کورنی، دوستانو او خپلوانو کې مینه او محبت پاتې شي. ما دې اثر ته «د والدینو سره نیکي او د خپلوانو سره ښې اړیکې ساتلو» نوم ورکړی دی.

-دا اثر دوه برخې لري:

- سریزه : په دې کې د کتاب د لیکلو هدف او ضرورت بیان شوی .
- تعریفونه : د والدینو د حقونو او د خپلوانو د اړیکو تشریح .

لومړی برخه: د والدینو سره نیکي :

-دا برخه شپږ فصلونه لري:

١. هغه آیتونه چې د والدینو د نیکی په اړه راغلي دي .
٢. هغه احادیث چې د والدینو د نیکی په اړه راغلي دي .
٣. د والدینو سره نیکي د لویو ګناهونو کفاره ده .
٤. د مشرک پلار یا مور سره نیکي کول .
٥. د والدینو نافرماني حرامه ده .

ketabton.com - The Digital Library

٦. د پلار او مور دوستانو سره نيکي کول .

دوهمه برخه: د خپلوانو سره اړيکې (صلة الرحم)

-دا برخه پنځه فصلونه لري:

١. د خپلوانو سره داړيکو ساتلو ثواب .

٢. د خپلوانو سره داړيکو ساتلو حکم .

٣. لږ تر لږه هغه څه چې د خپلوانو اړيکې ساتلو لپاره کافی وي"

٤. د خپلوانو سره داړيکو پرېکولو ګناه لويه ده .

٥. اړيکه ساتونکی، بايد د مقابل کس سره برابر نه وي، خو عمل ارزښت لري .[٤]

-موږ له الله سبحانه وتعالی غوښتنه کوو چې موږ ته د قرآن کريم پوهه او د نبي ﷺ د سنتو عمل کولو توفيق راکړي، ترڅو د والدينو حق ادا کړو، زموږ عمل خالص د الله د رضا لپاره وي، او موږ ته هدايت او سمه لاروښيي .

إبراهيم بن عبد الله موسى الحازمي

الرياض

---

[٤] - مقتبس من كلام الإمام الشافعي رحمه الله كما في رسالته ص :١٩-٢٠ تحقيق أحمد شاكر .

ketabton.com - The Digital Library

-لومړی برخه : د والدينو سره د نېکی او د خپلوانو د اړيکو تعريف :

-ابن منظور په «لسان العرب» کې ليکلي:

- نېکي (بر) :رېښتينولي او اطاعت دی. څوک چې نېک وي صداقت وکړي او په ژمنه وفادار وي.
- چې د خپلو خپلوانو سره نېکي کوي، که د هغوی سره اړيکه وساتي او درناوی يې وکړي، هغه هم نېک دی.
- وايي: «فلان خپل رب ته نېک دی» يعني اطاعت يې کوي. او څوک چې د خپلوانو سره نېکي کوي، هغه د نېکو خلکو څخه ګڼل کيږي.
- ابن عمر روايت کوي: الله هغوی ته «ابرار» نوم ورکړ ځکه چې هغوی د والدينو او ماشومانو سره نېکي کوي.
- نېکي د نافرمانی ضد دی، نافرماني هغه ده چې د والدينو حق ضايع کړي او بد چلند ورسره وکړي.
- رحم (رحم) :د ښځې رحم دی، چې د ماشوم د ودې ځای دی. جمع يې «ارحام» دی. رحم د خپلوانو د اړيکو اوهغوی ته د نسبت سبب دی.
- د الجوهري په وينا: رحم يعني قرابت.
- ابن الأثيروايي: «ذوي الرحم» يعني خپلوان، هغه کسان چې له تاسو سره نسب لري.
- الأزهري وايي: رحم يعني هغه قرابت چې د والدينو د نسل سره تړاو لري.

-صلة الرحم (د خپلوانو سره اړيکه ساتل) يعني له خپلوانو او د واده شوو خپلوانو سره نېکي کول، ورسره مهرباني او نرمي ښودل، د هغوی اړتياوې پوره کول او د هغوی هوساينه ساتل دي".

ketabton.com - The Digital Library

لومړی باب : لومړی فصل – د والدينو د نيکی په اړه قرآني آيتونه :

-الله تعالی فرمايي :«وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا» [٥]

ژباړه: «موږ انسان ته امر کړی چې له خپلو والدينو سره نيکي وکړي».

-په دې آيت کې الله تعالی خپلو بندګانو ته د والدينو د نيکی لارښوونه کړې، ځکه چې والدين د انسان په دې نړۍ کې د وجود سبب دي او هغوی د لوړ احترام او نيکی کولو وړدي . پلار د مصارفو او ملاتړ له لارې حق لري، او مور د شفقت او مينې له لارې.

-الله تعالی د يحيی بن زکريا (عليه السلام) ستاينه کړې او فرمايي :«وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ» [٦]

ژباړه: «او له خپلو والدينو سره يې نيکی وکړه».

-هغه نه يوازې دخپلو والدينو نافرماني نه کوله او نه يې هغوی ته زيان رسولو، بلکه د خبرو او عمل په وسيله يې له هغوی سره نيکي کوله.

-الله تعالی د عيسی عليه السلام په اړه هم فرمايي :«وَبَرًّا بِوَالِدَتِي» [٧]

ژباړه: «او له خپلې مور سره نيکی وکړه».

-عيسی عليه السلام خپلې مور ته ترټولو زيات درناوی وکړ، او دهغې لپاره يې هغه څه ترسره کړل چې د هغې د عزت او فضيلت لپاره اړين وو.

-د مور د مورولۍ حق د دې له امله ډېر مهم دی، چې مور د انسان د زيږون او روزنې حق لري. نو موږ بايد د الله تعالی د پيغمبرانو او رسولانو د نمونې پيروي وکړو.

-الله تعالی فرمايي:

«وَقَضى رَبُّكَ أَلّا تَعبُدوا إِلّا إِيّاهُ وَبِالوالِدَينِ إِحسانًا إِمّا يَبلُغَنَّ عِندَكَ الكِبَرَ أَحَدُهُما أَو كِلاهُما فَلا تَقُل لَهُما أُفٍّ وَلا تَنهَرهُما وَقُل لَهُما قَولًا كَريمًا * وَاخفِض لَهُما جَناحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحمَةِ

[٥] - سورة العنكبوت: ٨

[٦] - سورة مريم: ١۴

[٧] - سورة مريم: ٣٢ .

ketabton.com - The Digital Library

وَقُل رَّبِّ ارْحَمْهُما كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفوسِكُمْ إِن تَكُونوا صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلأَوَّابِينَ غَفُورًا» [۸]

ژباړه:

-»ستا رب پرېکړه کړې چې يوازې دهغه عبادت وکړئ او له خپلو والدينو سره نېکي وکړئ. که چېرې يو له دوی څخه يا دواړه ستاسو په ځېر مشران شي، نو ورته حتی "اف" هم مه واياست، او مه غوسه کېږئ، بلکې له هغوی سره په درناوي او مهربانی خبرې وکړئ. د عاجزی وزرونه د رحمت له مخې پرې ښکته کړئ او ووایاست: "پروردګاره! پردوی لکه څنګه چې زه يې د کوچنيوالي په وخت کې روزلي يم، رحم وکړه." ستاسو رب د زړه په حالاتو ډېر پوه دی. که تاسو نېک عمل وکړئ، الله د توبې کوونکو لپاره ډېر بښونکی دی«.

-دا يو ستر آسماني پيغام دی چې ټولو انسانانو ته د الله تعالی عبادت ته بلنه ورکوي، ځکه هغه يوازېنی مستحق دی، خالق، مربي (روزونکي) او د هر کار مديريت کونکی دی چې له کمال او عظمت ډک دی.

-الله تعالی بيا والدينو ته د نېکی امر کوي، لکه څنګه چې په بل آيت کې فرمايي :أُشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ» [۹]

-ژباړه:

»زما او دخپلو والدينو شکر ادا کړه، يوازې ماته ستاسو راتګ دی«.

-الله تعالی څرګندوي چې والدين ځانګړې پاملرنې او احترام ته اړتيا لري، په ځانګړي توګه د هغوی د عمر په لوړېدو سره. په دې وخت کې زموږ لويه دنده داده چې هغوی ته هيڅ ډول زيان ونه رسوو، نه په عمل او نه په خبره. حتی د "اف" ويل هم د نارضايتی او سرکښی نښه ده، نو موږ بايد هغوی ته رضا او قبول وښيو.

-الله تعالی فرمايي :وَلَا تَنْهَرْهُمَا»

---

[۸] - سورة الإسراء: ۲۵-۲۳

[۹] - سورة لقمان: ۱۴

ketabton.com - The Digital Library

-يعني هغوى ته غوسه مه ښکاره کوه، په لوړ غږ خبرې مه کوه او مه ورسره سخت چلند کوه، ځکه دا کار يوازې د هغو کسانو ځانګړتيا ده چې ادب او روزنه يې له لاسه ورکړې وي.(بی ادبه او بې تربيې وي) .

-مسلمان بايد له خپلو والدينو سره په نرمۍ، درناوي او مهربانۍ خبرې وکړي. له هغوی سره بايد د عاجزۍ، تواضع او مينې په حد کې چلند وکړي، او د هغوی لپاره دعا وکړي: »رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا«

-يعني: »پروردګاره! په دوی هماغه شان رحم وکړه چې يهما يې په کوچنيوالي کې رحم کړی و«.

الله تعالی فرمايي:

-»وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ « -ژباړه: »دالله تعالی عبادت وکړئ او هيڅ شی له هغه سره شريک مه نيسئ ، له خپلو والدينو سره نېکي وکړئ، له خپلوانو، يتيمانو، محتاجانو، نږدې او لرې ګاونډيانو، د ملګري او مسافر او د خپل لاس لاندې کسانو سره نېکي وکړئ«.

-الله تعالی بيا فرمايي: وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ« [١١]

-ژباړه: »مونږ انسان ته سپارښتنه وکړه چې له خپلو والدينو سره نېکي وکړي. مور يې په کمزورتيا باندې بارداره کړه او د ماشوم پرروزنه يې دوه کاله زيار وګاله. نو زما او خپلو والدينو شکر ادا کړه«.

-په دې آيت کې الله تعالی انسان ته لارښوونه کړې چې د والدينو حق ادا کړي، په نرمۍ او مهربانۍورسره خبرې وکړي، نېکی وکړي، درناوی او احترام يې وساتي او هيڅ ډول زيان ور ونه

---

[١٠] -سورة النساء: ٣٦

[١١] - سورة لقمان: ١۴

ketabton.com - The Digital Library

رسوي. الله تعالی موږ ته خبرداری راکوي چې که دوالدينو سره نېکي وکړو، لوی ثواب او جزا به ترلاسه کړو، خو که نافرماني وکړو، سخت عذاب سره به مخ شو.

-الله تعالی بيا په ځانګړې ډول د مور حق بيانوي :حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهِنًا عَلَى وَهِنٍ»

-يعنې مور د ماشوم د ودې په هر پړاو کې له سختی او تکليف څخه تيرېږي —— له نطفې څخه تر زيږون پورې، د ضعف، ناروغی او د بدن د بدلون دردونه، او د زيږون شديد تکليف.

- د دې ټولو سختيو وروسته موږ بايد دوالدينو اطاعت او نېکي و کړو، او د هغوی په بشپړ ډول عزت او درناوی و کړو، نو دا زموږ د انسانيت او عقلي سليميت نښه ده.

ketabton.com - The Digital Library

دوهم فصل : د رسول الله ﷺ احاديث د والدينو د نېکی په اړه :

۱ . د ابو هريره رضي الله عنه روايت: يو سړي رسول الله ﷺ ته راغی او ويې پوښتل:

»يَا رَسُولَ اللهِ مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي؟«

-يعني : »ای د الله رسوله ! د چا سره زماد نيکي او ښه چلند لومړی حق دی؟«

رسول الله ﷺ دري ځله وويل» :أُمُّكَ) «ستاسې مور). بيا يې وويل» :أَبُوكَ) «ستاسې پلار . [۱۲]

-په بل روايت کې راغلي :أمك ثم أمك ثم أمك ثم أبوك«

-يعني : مور ته دري ځله لومړيتوب ورکړل شوی، پلار ته يو ځل.

۲ . د عبدالله بن مسعود رضي الله عنه روايتدی چې : هغه وپوښتل: »يا نبي الله! کوم عمل د الله تعالی لپاره ډېر محبوب دی؟«

-رسول ﷺ وفرمايل» :الصلاة على وقتها) «لمونځ پر وخت ادا کول .

بيا يې پوښتل: بيا کوم عمل ؟

رسول الله صلى الله عليه وسلم و فرمايل» :بر الوالدين) د والدينو سره نيکيکول .

بيا يې تري پوښتنه وکړه: بيا کوم عمل ؟

-رسول الله صلى الله عليه وسلم و فرمايل» :الجهاد في سبيل الله .«

-دالله جل جلاله په لارکې جهاد کول دي. [۱۳]

-د مور د حق ځانګړتيا :

-پيغمبر ﷺ مور ته دري ځله لومړيتوب ورکړ، پلار ته يې يو ځل. علت يې دا دی چې مور د لاندي ستونزو سره مخ وي:

۱. د حمل سختی.

۲. د زيږون تکليف.

---

[۱۲] - رواه البخاري في صحيحه، ج۱۰/٤۰۱؛ ورواه مسلم: ٤/۱۹۷٤، رقم ۲٥٤۸

[۱۳] - رواه البخاري ۱۰/٤۰۰؛ مسلم ۱/۸۹، رقم ۸٥

ketabton.com - The Digital Library

۳. ماشوم ته د شيدو ورکولو ستونزه.

پس مور د انسان په ژوند کي ځانګړی حق لري، او په نيکي کې هم لومړيتوب لري.

۳ .نورو احاديثو ته اشاره:

-بهز بن حكيم روايت كوي چې ما رسول ﷺ ته وويل : يارسول الله من أبر؟ قال: أمك، ثم أمك، ثم أمك، ثم أبوك، ثم الأقرب فالأقرب[14] »

»ژباړه : -بهز بن حكيم روايت كوي چې ما رسول ﷺ ته وويل : يارسول الله څوک ډېر نيک دی؟ ويې ويل: ستا مور، بيا ستا مور، بيا ستا مور، بيا ستا پلار، بيا نږدې خپلوان په ترتيب سره».

دا د رسول الله ﷺ له احاديثو څخه دی چې د والدينو، په ځانګړې توګه د مور د حق لوړوالی څرګندوي.

- مقدام بن معد يكرب روايت كوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

إن الله يوصيكم بأمهاتكم ثم يوصيكم بأمهاتكم ثم يوصيكم بآبائكم ثم يوصيكم بالأقرب فالأقرب» [15]

-مقدام بن معد يكرب روايت كوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل:الله تاسو ته سپارښتنه كوي چې له خپلو ميندو سره نيكي وكړئ، بيا يې بيا تكراروي، بيا له خپلو پلرونو سره نيكي وكړئ، او بيا له نږدې خپلوانو سره په ترتيب او اهتمام نيكي وكړئ».

دا د رسول الله ﷺ يو حديث دی چې د والدينو او نږدې خپلوانو حق ته د لوړ ارزښت څرګندونه كوي.

لنډه مفهوم :

[14] - رواه أحمد في المسند؛ الترمذي في سنئه ١٨٩٧، ٢١٣٦.

[15] - رواه أحمد في المسند ٤/١٣١؛ البخاري في الأدب المفرد ١/١٤١ رقم ٦٠؛ ابن ماجه ٢/٣٠٨ .

ketabton.com - The Digital Library

-مور ته دړې ځله لومړيتوب ورکول د دې لپاره دی چې د حمل، زيږون او شيدو ورکولو ستونزې يواځې د مور په غاړه وي.

-پلار هم حق لري، خو په شمېر او سختيو کې مور ترې مخکې ده.

-د رسول ﷺ احاديث څرګندوي چې والدينو ته نيکي د ټولو نيکو اعمالو په منځ کې لوړ مقام لري.

د والدينو د حق په اړه احاديث :

-البوصيري په کتاب الزوائد کې د يو حديث ذکرکړی چې د سند له مخې صحيح دی. حافظ ابن حجر هم په فتح الباري کې ورته اشاره کړې ده (۱۰/۴۰۲) خو پرې حکم يې نه دی کړی. د دې حديث سند ښه دی، که څه هم اسماعيل بن عياش په کې شته چې روايت يې د شام له خلکو اخيستل شوی، او لکه څنګه چې احمد بن حنبل او نورو ويلي، روايت يې صحيح دی.

-الباني هم دا حديث د السلسلة الصحيحة (۴/۱۶۶۶) کې روايت کړی، که څه هم عبارت »بأمهاتكم « په کې يوازې يو ځل راغلی نه دړې ځله لکه د امام احمد او ابن ماجه په روايتونو کې. احتمال لري چې دا د ناسم نقل يا چاپ تېروتنه وي.

-د ابو هريره رضي الله عنه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

»رَغْمَ أَنْفُ، ثُم رَغْمَ أَنْفُ، ثُم رَغْمَ أَنْفُ«

پوښتنه وشوه: «څوک؟ يا رسول الله«!

ويې فرمايل: چاچې خپل والدين په زاړه عمر کې وموندل ، که يو وي يا دواړه، او نافرماني ترې وکړه، نو جنت ته به نه داخليږي «. [16]

- دا د رسول الله ﷺ يو روښانه پيغام دی چې دوالدينو اطاعت او هغوی سره نيکي خورمه مهمه ده.

[16] - رواه مسلم ۴/ ۱۹۷۸، رقم ۲۵۵۱ .

ketabton.com - The Digital Library

-د ابو الدرداء رضي الله عنه روايت دى چې رسول الله ﷺ وفرمايل :الوالد أوسط أبواب الجنة فإن شئت فحافظ على الباب أو ضيّع»

ژباړه: «والد د جنت منځنى دروازه ده؛ كه غواړې، دا دروازه ساتې يا يې له لاسه وركوې». [17]

لنډ مفهوم :

- دا احاديث څرګندوي چې د والدينو حق ډېر لوړ دى.
- د مور او پلار په حق کې نافرماني د جنت د لاسه ورکولو سبب ګرځي.
- والدين د جنت دمنځنۍ دروازې په څېر دي، او د دوى په نيکى او اطاعت کې د جنت د ترلاسه کولو کلى پرته ده.

د والدينو حق او دهغوى اطاعت :

-د ابو هريره او ابو الدرداء احاديث څرګندوي چې د والدينو اطاعت څومره مهم دى .

- څوک چې خپلو والدينو اطاعت او نيکي وکړي، الله تعالى به د جنت نعمتونه ورته نصيب کړي او د جنت استوګن به شي .
- څوک چې د والدينو نافرماني وکړي، هغه يوازې خپل ځان ته زيان رسوي، د جنت دروازې پرې ترل کيږي او الله به يې ذليل کړي .

-د عبدالله بن عمرو بن العاص روايتدى چې : يو سړي رسول الله ﷺ ته راغى او د جهاد اجازه يې ترې وغوښته. رسول الله ﷺ وفرمايل :أحي والداك؟»

سړي وويل: «هو، دواړه ژوندى دي».

رسول الله ﷺ وفرمايل :ففيهما فجاهد»

[17] - رواه أحمد في المسند ٥/١٩٦؛ الترمذي ١٩٠١؛ ابن ماجه ٢/٣٠٩، رقم ٣٧٠٧؛ أبو داود الطيالسي ٢/٣٤؛ ابن حبان في صحيحه ٢٠٢٣؛ الحاكم ٤/١٥٢ او الذهبي موافق دى. قلت وهو كما قال رحمه الله .ورواه أيضاً البغوي في شرح السنة ١٣/١١ . [رواه

ketabton.com - The Digital Library

يعني: «نو د هغوى په خدمت او نيکى کې کوښښ وکړه». [18]

په بل لفظ کې راغلي :أقبل رجل إلى رسول الله فقال: أبايعك على الهجرة والجهاد ابتغي الأجر من الله، قال: هل من والديك أحد حي؟ قال: نعم، بل كلاهما حي، قال: فتبتغي الأجر من الله؟ قال: نعم، قال: فارجع إلى والديك فأحسن صحبتهما»

-دا حديث څرګندوي چې که والدين ژوندى وي، د هغوى اطاعت د جهاد پر وړاندې لومړيتوب لري. ځکه چې اطاعت يې فرض عين دى، او جهاد فرض کفائي دى؛ فرض عين مخکې دى.

-د ابو هريره رضي الله عنه روايتدى چې : رسول الله ﷺ وفرمايل:

«لا يجزي ولد والداً إلا أن يجدَه مملوكاً فيشتريه فيعتقه» [19]

-ژباړه: «هيڅ اولاد د خپل والد خدمت يا حق ترهغه نه شي پوره کولى، پرته له دې چې که والد يې غلام وي، هغه يې واخلي او آزاد يې کړي . [20]

لنډه معنى او مفهوم :

- د والدينو اطاعت د ټولو نيکو اعمالو ښه لوړ دى، حتى پرجهاد لومړيتوب ورکړل شوى دى .
- اطاعت فرض عين دى، او جهاد فرض کفاية دى؛ فرض عين مخکې دى .
- د والدينو خدمت او هغوى سره نيکي د انسان لپاره ستر ثواب لري، او نافرماني يې لويه سزا لري.

[18] - رواه البخاري ۱۰/۴۰۳؛ مسلم ۴/۱۹۷۵، رقم ۲۵۴۹

[19] - رواه مسلم ۲/۱۱۴، رقم ۱۵۱۰؛ أبو داود ۵/۳۴۹، رقم ۵۱۳۷ .

[20] - هيڅ ماشوم د خپل والد حق يا خدمت پوره نه شي کولى، پرته له دې چې که والد يې غلام وي، هغه يې واخلي او آزاد کړي».

يعني: د والد حق او نيکي دومره سترده چې هيڅ ماشوم يې په بشپړه توګه نه شي ادا کولى، حتى که د هغه ټول عمر خدمت وکړي: يوازې د دې ځانګړي بېلګې په صورت کې چې والد غلام وي او آزاد يې کړي، کولاى شي لږ څه د خپل حق ادا کړي.

ketabton.com - The Digital Library

-د عبدالله بن عمرو رضي الله عنه روايت دى چې : رسول الله ﷺ وفرمايل :رضي الرّب في رضي الوالد، وسخط الرّب في سخط الوالد» [21]

ژباړه» :د الله جل جلاله رضا د والدينو په رضا کې ده، او د الله جل جلاله قهر د والدينو په قهر کې ده .

-د عايشه رضي الله عنها روايت دى چې : رسول الله ﷺ وفرمايل:

«دخلت الجنة فسمعت فيها قراءة، فقلت من هذا؟ قالوا: حارثة بن النعمان، كذلكم البر» [22]

-ژباړه: «زه جنت ته داخل شوم او هلته مې قراءت واورېده ، ما پوښتنه وکړه: دا څوک دى؟
-هغوى وويل: حارثه بن نعمان، همداسې د والدينو نېکي هم ده».

-د عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنه روايت دى چې :

يو سړي رسول الله ﷺ ته راغى او وېې ويل: «يارسول الله، زما مال او اولاد شته، او زما پلار زما مال ته اړتيا لري».

رسول الله ﷺ وفرمايل :أنت ومالك لأبيك، إن أولادكم من أطيب كسبكم، فكلوا من كسب أولادكم» [23]

ژباړه: «ته او ستا مال دد پلار دى. ستا اولاد د تاسې ترټولو ښه عايد دي، نو د خپلو اولادونو د عايد څخه يې ورکړه».

-د معاويه بن جاهمة السلمي روايتدى چې : جاهمة رسول الله ﷺ ته راغى او وېې ويل: «يارسول الله، زه غواړم غزا ته لاړ شم او ستا مشوره غواړم».

[21] - رواه الترمذي ١٩٠٠: البغوي، شرح السنة ١٣/١٢: صححه ابن حبان، الحاكم ١٥١/١٥٢-٤: الذهبى موافق .
[22] - رواه أحمد، المسند ٦/١٥١: عبدالرزاق، المصنف ٢٠١١٩: البغوي، شرح السنة ١٣/٧: صححه الحاكم ٣/٢٠٨: الذهبى موافق .
[23] - رواه أبو داود ٣/٨٠١، رقم ٣٥٣٠: أحمد ١٠/١٥٧، رقم ٦٦٧٨: ابن ماجه ٢/٣٤، رقم ٢٣١٢: صححه البوصيري وابن القطان، المنذري ثقات .

ketabton.com - The Digital Library

-رسول الله ﷺ وفرمايل :هل لك من أم؟ قال: نعم، قال: فالزمها فإن الجنة تحت رجليها» [٢٤]

-ژباړه: «ايا مور دي ژوندۍ ده؟ ويې ويل: هو. رسول الله ﷺ وفرمايل: نو د هغې خدمت وکړه، ځکه جنت د هغې په پښو لاندې دی».

لنډه معنی او مفهوم :

- د والدينو رضا د الله رضا ده، او د والدينو قهر د الله قهر دی.
- د والدينو خدمت او نيکي ستر ثواب لري، حتی د جنت د دروازو کلياني پکې دي.
- د مور اطاعت او خدمت ته ځانګړې اهميت ورکړل شوی، ځکه جنت د هغې تر پښو لاندې دی.
- د والدينو مالي اړتياوې پوره کول د نيکي برخه ده، حتی که د اولادونو د ګټو څخه هم وي .

- عن معاوية بن جاهمة السلمي، قال:

»أتيتُ رسول الله ﷺ فقلت: يارسول الله! إني كنتُ أردتُ الجهاد معك، أبتغي بذلك وجه الله والدار الآخرة. قال: ويْحَك! أحيَة أمك؟ قلت: نعم، قال: ارجع فبرها. ثم أتيتُه من الجانب الآخر، فقلتُ: يارسول الله! إني كنتُ أردت الجهاد معك، أبتغي بذلك وجه الله والدار الآخرة. قال: ويْحَك! أحيَة أمك؟ قلت: نعم، قال: فارجع فبرها. ثم أتيتُه أمامه، فقلت: يارسول الله! إني كنتُ أردت الجهاد معك، أبتغي بذلك وجه الله والدار الآخرة. قال: ويْحَك! أحيَة أمك؟ قلت: نعم، يارسول الله! قال: ويْحَك! الزم رجلها، فثم الجنة«. [٢٥]

-معاويه بن جاهمة السلمي وايي: زه رسول الله ﷺ ته راغلم او ومې ويل: «يارسول الله، زه غواړم ستا سره جهاد وکړم، د الله درضا او د آخرت د اجر لپاره» .

-رسول الله ﷺ وفرمايل :أحيَة أمك؟ مور دي ژوندۍ ده؟» ما وويل: «هو، ژوندۍ ده».

[٢٤] - رواه النسائي ٦/١١؛ أحمد في المسند ٣/٤٢٩؛ الحاكم ٤/١٥١؛ الذهبي موافق؛ ابن ماجه ٢/١٣٢ – ١٣٣.
[٢٥] - رواه النسائي ٦/١١، أحمد في المسند ٣/٤٢٩، الحاكم ٤/١٥١

ketabton.com - The Digital Library

-رسول الله ﷺ وفرمايل: «نو د هغې خدمت وکړه، او نېکي ورسره وکړه».

-ما څو ځله ورته همداسې مراجعه وکړه، هر ځل يې راته وويل:

«مور دې ژوندۍ ده؟ نو د هغې سره نېکي وکړه».

وروسته رسول الله ﷺ وفرمايل:

«الزم رجلها، فثم الجنة»

-ژباړه: «د مور خدمت او اطاعت په کلکه ترسره کړه، ځکه چې جنت د هغې تر پښو لاندې دی».

تشريح او مفهوم:

- د رسول الله ﷺ دا خبره داڅرګندوي چې د مور اطاعت او خدمت څومره ستر اهميت لري.
- جنت ته لاسرسی د والدينو په ځانګړې توګه د مور د رضا، محبت او اطاعت سره تړلی دی.
- اصطلاح «الزم رجلها» په دې معنی ده چې د مور خدمت بايد بشپړ، ثابت او پرله‌پسې وي، ځکه د هغې رضا د جنت سبب کېږي.

د يادونې وړ:

- دا حديث مشهور دی او خلک يې د «الجنة تحت أقدام الأمهات» په جمله کې يادوي.
- رسول الله ﷺ وفرمايل:من كذب علي متعمداً فليتبوأ مقعده من النار» [٢٦]

ژباړه: « چا چې په قصدي ډول پر ما دروغ وويل، په جهنم کې به خپل ځای ومومي».

-احاديثو کې مشهور روايت دی چې وايي :الجنة تحت أقدام الأمهات»

[٢٦] - رواه البخاري ١/٢٠٠، مسلم ١/٩.

ketabton.com - The Digital Library

ژباړه: «جنت د موړانو تر پښو لاندې دی ».الجنة تحت أقدام الأمهات»

رواه ابن عدي في الكامل ٣٢٥/١، والعقيلي في الضعفاء، ومن طريق منصور بن المهاجر عن أبي النضر الأبار عن أنس بن مالك.

-خو علماء وايي، دا حديث جعلي او دروغ دی د رسول الله ﷺ څخه په دې شکل عبارت نه دی راغلی .

- دا حديث ابن عدي په «الكامل» او العقيلي په «الضعفاء» کې روايت کړی دی، د موسى بن محمد بن عطاء له لارې، چې له ابو المليح او ميمون څخه او بيا له ابن عباس څخه نقل شوی دی. العقيلي وايي: دا حديث منکر دی.
- الحازمي وايي چې د دې دليل د موسى بن محمد بن عطاء ضعيف روايت دی.
- ابن أبي حاتم، ابو زرعة، ابو حاتم، النسائي، او دارقطني ټولو ويلي چې دا روايت معتبر نه دی.
- ابن حبان وايي چې دا روايت روا نه دی ځکه چې هغه جوړ شوی دی.(موضوع) دی
- حتى الذهبي هم څوځله يادونه کړې چې دا روايت سم نه دی.
- نور علماء لکه القضاعي، ابو بکر الشافعي، ابو الشيخ، الثعلبي، الدولابي، او الخطيب هم دا روايت د مختلفو سندونو له لارې راوړی، خو دوی د روايت د اعتبار په اړه شک لري.

ابن طاهر وايي: منصور او ابو النضر دا روايت نه پيژني، او حديث منکر دی.

پايله :که څه هم دا حديث مشهور دی، خو معتبر علماء يې جعلي ګڼي. نو موږ بايد يوازې پر هغو احاديثو تکيه وکړو چې صحيح او موثق وي.

-ما، د الله په توفيق، په دې موضوع يوه ليکنه کړې ده چې نوم مې ورته «اللمعات في تخريج حديث الجنة تحت أقدام الأمهات «ايښی دی، او يوازې الله دی چې په ټولو چارو پوه دی.

ketabton.com - The Digital Library

-علامه جلال الدين السيوطي په خپل کتاب »الدرر المنتثرة في الأحاديث المشتهرة «کې په غلطۍ سره ددې حديث مسلم ته نسبت کړی، هغه د بدر الدين الزرکشي د کتاب له لارې نقل کړی و. خو دا ناسمه نسبت دی، ځکه چې روايت د مسلم د شرايطو سره سمون نه لري.

-همدارنګه، المناوي په خپل کتاب »فيض القدير «کې ويلي: ځومره ناوړه او خطرناکه تېروتنه ده!

زه وايم چې دا ټول د تقليد له امله دي؛ خلک يوازې نقل کوي، پرته له دې چې د حديث د صحت تصديق وکړي. موږ بايد د الله څخه د عافيت او سلامتيا غوښتنه وکړو.

ketabton.com - The Digital Library

درېيم فصل: د والدينو اطاعت د لويو ګناهونو کفاره ده :

-د والدينو اطاعت او نېکي د هغو سترو نېکو کارونو له جملې دی چې انسان خپل خالق او پالونکي ته نږدې کوي. همدارنګه، دا د انسان ګناهونه پاکوي. لکه څنګه چې په دې حديث کې راغلي:

حديث: عن ابن عمر رضي الله عنهما قال:

»أتى النبي ﷺ رجل فقال: يارسول الله أذنبت ذنباً كبيراً فهل لي من توبة؟ فقال: هل لك من أم؟ – وفي رواية: هل لك والدان؟ – قال: لا. قال: ألك خالة؟ قال: نعم. قال: فبرها إذاً «
-د ابن عمر رضى الله عنهما نه روايت دی چې ويلې دي :

-»يو سړي پيغمبر ﷺ ته راغی او ويې ويل: يا رسول الله! ما يوه ستره ګناه وکړه، آيا ما ته د توبې لاره شته؟ پيغمبر ﷺ وپوښتل: آيا مور دې ژوندی ده؟ (په بل روايت کې: آيا موراو پلار د ژوندی دي؟) سړي وويل: نه. پوښتنه وشوه: ايا خاله لرې؟ ويې ويل: هو. پيغمبر ﷺ وفرمايل: نو د هغې سره نېکي وکړه.«

-مكحول الشامي، چې د تابعينو د فقهاوو څخه و، فرمايي:

»د والدينو اطاعت د لويو ګناهونو کفاره ده.«

-هغه آداب چې مسلمان يې بايد د خپلو والدينو سره ترسره کړيدادي :

١ .هغوی ته به په خپل اصلي نوم غږ نه ورته کيږي ، بلکې په هغه نامه چې دوی يې خوښوي او پرې خوشحاله کيږي.
٢ .مخکې له دوی نه مه کښينه .
٣ .مخکې له دوی نه مه ځه.
٤ د.دوی سره په خوشحاله او مهربانه مخ مخامخ کيږه .
٥ .هغوی ته نصيحت وکړه، خو په نرمه طريقه؛ که يې ونه مني، زيان مهوررسوه.
٦ .د دوی بلني ته په خوښۍ سره ځواب ورکړه، نه په کرکه يا خفګان.

---

[٢٧] - رواه الترمذي ٦/١٦٢، ورواه ابن حبان في صحيحه كما في موارد الظمآن رقم ٢٠٢٢ والحاكم ٤/١٥٥ .

ketabton.com - The Digital Library

۷.ددوی سره په نرمه او خوشحاله ژبه خبرې وکړه.

۸.که وږي وي، خوراک ورکړه.

۹.که بې جامو وي، جامه ورکړه.

۱۰.که اړتيا ولري، خدمت يې وکړه.

۱۱.د دوی امرومنه، ترڅو چې ګناه نه وي.

۱۲.مخکې له دوی نه خوراک يا ښناک مه کوه.

۱۳.دوی ته د مغفرت او رحمت دعا وکړه.

۱۴.د دوی غلطی په نرمی سره اصلاح کړه.

۱۵.د دوی درناوی او احترام وکړه.

۱۶.لوړ مه ګوره او غرور مه ښايه.

۱۷.هڅه وکړه چې هغوی خوشحالي کړې.

۱۸ په نيکی ورسره ملګری شه او دعا ترې وغواړه .

-که داتول آداب دعملي کړل، نو د الله رحم او رضا به درته نصيب شي. که دعا وکړې، الله به يې قبوله کړي : که توبه وکړې، الله به د وبخښي؛ که د رحمت غوښتنه وکړې، الله به درباندې رحم وکړي؛ او که هدايت وغواړې، الله به درته لارښوونه و کړي. د والدينو اطاعت د هر خير اساس دی او د دنيا او آخرت د خوشحالی لامل دی.

-د والدينو سره نيکي د سختيو دله منځه تللو سبب ده :

-په دې ستر حديث کې راغلي چې څنګه د والدينو نيکي انسان ته د سختو حالاتو څخه خلاصون او نجات راوړي:

-عن ابن عمررضي الله عنهما قال:

»بينما ثلاثة نفريتماشون أخذهم المطر، فمالوا إلى غارفي الجبل، فانحطت على فم غارهم صخرة من الجبل فأطبقت عليهم، فقال بعضهم لبعض: انظروا أعمالاً عملتموها الله صالحة فادعوا الله بها لعله يفرجها. فقال أحدهم: اللهم إنه كان لي والدان شيخان كبيران، ولي صبية صغاركنت أرعى عليهم، فإذا رحت عليهم فحلبت بدأت بوالداي أسقيهما قبل

ketabton.com - The Digital Library

ولدي ... فإن كنت تعلم أني فعلت ذلك ابتغاء وجهك فأفرج لنا فرجة نرى منها السماء، ففرج الله لهم ....

-وقال الثاني :اللهم إنه كانت لي ابنة عم أحبها كأشد ما يحب الرجال النساء فطلبت إليها نفسها فأبت حتى آتيها بمائة دينار، فسعيت حتى جمعت مائة دينار فلقيتها بها فلما قعدت بين رجليها قالت يا عبدالله اتق الله ولا تفتح الخاتم إلا بحقه فقمت عنها . اللهم فإن كنت تعلم أني قد فعلت ذلك ابتغاء وجهك فافرج لنا منها ففرج لهم فرجة .وقال الآخر :اللهم إني كنتُ استأجرت أجيراً بفرق أرز فلما قضى عمله قال :أعطني حقي، فعرضت عليه حقه، فتركه ورغب عنه، فلم أزل أزرعه حتى جمعت منه بقراً وراعيها، فجاءني وقال :اتق الله ولا تظلمني وأعطني حقي . فقلتُ :اذهب إلى تلك البقر وراعيها .فقال :اتق الله ولا تهزأ بي .فقلت :إني لا أهزأ بك .فخذ تلك البقر وراعيها فأخذه فانطلق .فإن كنتَ تعلمُ أني فعلتُ ذلك ابتغاء وجهك فافرج ما بقى .ففرج الله عنهم . [28]

ژباړه : د ابن عمررضی الله عنهما نه روايت دی، چې رسول الله ﷺ فرمايلي:

-«يو وخت درې کسان د باران نه دخلاصون له امله ګرځېدل. دوی يوه غار ته ولاړل، خو د غار پر خوله باندې د غره څخه يوه درنده ډبره راولوېده او هغوی پې بند کړل. دوی يو بل ته وويل: راځئ هغه نيک کارونه ياد کړو چې مو د الله جل جلاله لپاره کړي دي، ممکن چې د دي لارې الله موږ وژغوري.

-يو سړي وويل: "اې الله! زما مور او پلار دواړه زاړه او عمر خوړلي وه، او زما کوچني ماشومان وه چې ما يې پالنه کوله. کله به چې دوی ته ورتلم، لومړی به مې مور او پلار ته شيدې ورکولې، د ماشومانو څخه به مې نه پيل کولې، .... ما نه غوښتل هغوی ويښ کړم. دا زما عادت و، تر هغې پورې چې سهار شو. اې الله! ته پوهيږې چې ما دا ستا درضا لپاره کړي، نو موږ له دې کړکېچ څخه وژغوره." نو الله د دوی لپاره لا ر پرانسته ترڅو چې آسمان يې وکوت .

[28] - . » رواه البخاري ١٠/٤٠٤ وهذا لفظه . ورواه مسلم ٤/٢٠٩٩ رقم ٢٧٤٣ .

ketabton.com - The Digital Library

-دوهم سړي وويل: "اې الله! زما يوه دتره لوروه چې ډېره مينه مې ورسره لرله ، خو ما د هغې د رضايت لپاره د سلو دينارو ډالۍ ورکړه، او هغې دا رد کړه. ما سل دينار راټول کړل او هغې ته مې ورکړل، او هغه راته وويل: 'يا عبدالله! د الله نه ووېرېږه، ېوازې د حق په مقابل کې يې پرانيزه.' ما د هغې درناوی وکړ. اې الله! که ته پوهېږې چې ما دا ستاد رضا لپاره کړي، نو موږ له دې کړکېچ څخه وژغوره." نو الله د دوی لپاره لار پرانسته.

-درېيم سړي وويل: "اې الله! ما يو مزدور په کرنه ګمارلی و. کله چې کار پای ته ورسېد، هغه خپل حق وغوښت، ما ورته ورکړ، خو هغه رد کړ. ما د هغه لپاره پسونه راټول کړل، او هغه راغی او ويې ويل: 'د الله نه ووېرېږه او زما حق مه غلا کوه.' ما ورته وويل: 'دا مال او کار واخله، زه درسره ټوکه نه کوم.' اې الله! که ته پوهېږې چې ما دا ستا درضا لپاره کړي، نو موږ له دې کړکېچ څخه وژغوره." نو الله د دوی لپاره لار پرانسته".

-دا ستر حديث ډېرې ګټې لري، که يو څوک وغواړي چې پرې جلا اثر وليکي، د الله په توفيق به يې وکړای شي. د دې ګټو ځينې عبارت دي له:

١. د والدينو نېکي د دعا منل – څوک چې خپلو والدينو ته نېکي کوي، د هغه دعا قبلېږي .
٢. د نېکو کارونو له لارې د الله څخه مرسته غوښتل جواز لري (توسل) .
٣. د سختيو وروسته د الله لخوا خلاصون (فرج) .
٤. هغه څوک چې په خوشحالۍ کې ډېره دعا کوي، د سختيو پر مهال يې دعا قبلېږي .
٥. د والدينو نېکي فضيلت او اهميت .
٦. چې ښځه حلال ژوند وکړي، زنا نه کوي .
٧. څوک چې د الله لپاره څه شي پرېږدي، الله يې په بدل کې غوره ورکړي .
٨. د پټ عمل فضيلت او د نورو نيکو کارونو اهميت.

ketabton.com - The Digital Library

-د والدينو نېکي د انسان عمر زياتوي او د زړه او ضمير سکون وربخښي.

-د دې دليل د ثوبان رضي الله عنه روايت دی چې :

-عن ثوبان رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: «لا يرد القدر إلا الدعاء، ولا يزيد في العمر إلا البر، وإن الرجل ليحرم الرزق بالذنب يصيبه . [٢٩]»

يعني : »يعني : څه چې مقرر شوی وي، يوازې د دعا په وسيله بدلېدلی شي ، او يوازې نېکي (د والدينو سره) عمر زياتوي. او انسان د ګناه له امله له رزق څخه محروم کېږي.

-عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: «لم يتكلم في المهد إلا ثلاثة: عيسى بن مريم وصاحب خريج.. وكان جريج رجلاً عابداً فاتخذ صومعة. فأتته أمه وهو يصلي فقالت يا جريج! فقال: يارب أمي وصلاتي. فأقبل على صلاته فانصرفت. فلما كان من الغد أتته وهو يصلي فقالت: يا جريج؟ قال: أي رب أمي وصلاتي فأقبل على صلاته فانصرفت. فلما كان من الغد أتته وهو يصلي فقالت: يا جريج؟ فقال: أي رب! أمي وصلاتي فأقبل على صلاته»...

ژباړه:

-د والدينو اطاعت او نېکي د دې حديث له مخې د نفل لمونځ نه هم مخکې دې. که يو کس وغواړي نفل لمونځ وکړي او والدين يا يو له دوی څخه ورته بلنه ورکړي، نو لومړی بايد د هغوی غږ ته غوږ ونيسي، بيا وروسته هغه لمونځ وکړي چې الله ورته اجازه ورکړې.

-ابو هريره رضي الله عنه روايت کوي، چې رسول الله ﷺ وفرمايل: «په وړوکتوب کې يوازې درې کسانو خبرې کړې دي: عيسى عليه السلام د مريم زوی، او د خريج سړی«... په حديث کې راغلي چې جريج نومي کس يو ډېر عبادتګر و او په (صومعه) کې يې عبادت کاوه. کله چې مور يې راغله، هغه ورته وويل: «ای رب! زما مور او زما لمونځ»، بيا يې خپل لمونځ ته دوام

[٢٩] - رواه أحمد في المسند ٥/٢٧٧ و٢٨٠، والطحاوي في مشكل الآثار ٤/١٦٩، ووكيع في الزهد ٣/٧١٢، وابن ماجه ١/٣٥، وابن حبان في صحيحه، والحاكم في المستدرك ١/٤٩٣ وصححه ووافقه الذهبي، وروى النسائي في الكبرى ٢/٩٧، وأبو نعيم في أخبار أصبهان ٢/١٠، وقال المنذري: رواه النسائي بإسناد صحيح كما في فيض القدير ٢/٣٣٣، ورواه البغوي في شرح السنة ١٣/٦

ketabton.com - The Digital Library

ورکړ. دغه کار يې درې ورځې تکرار کړ. دا ښيي چې د والدينو رضا د نفل لمونځ پر ورانديې مقدمه ده.

-وعن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول: «يأتي عليكم أويس بن عامر مع أمْداد أهل اليمن من مُرادٍ، ثم من قرن. كان به برص فبرأ منه إلا موضع درهم له والدته هو بها برّ. لو أقسم على الله لأبره. فإن استطعت أن يستغفر لك فافعل.» [30]

-عمر بن الخطاب رضي الله عنه روايت کوي، وېي ويل: ما د رسول الله ﷺ څخه واورېدل چې فرمايل يې: «اويس بن عامر به ستاسو په منځ کې ، د يمن له خلکو سره، له مراد څخه راشي ، بيا له قرن څخه. هغه به له خپلې ناروغی (برص) څخه روغ شويوي ، پرته له هغه ځايه چې د يو درهم اندازه وه ، هغه د مور سره نيکي کوله ، که هغه د الله په نوم قسم وخوري، حتماً به يې ادا کړي. که ته توان لرې چې هغه ستا لپاره استغفار وکړي، نو داکار وکړه».

او په بل لفظ کې دجريج واقعه داسې ويل شوې:

-مور يې وويل: «يا الله! دا جريج دی، زما زوی دی او ما ورسره خبرې وکړې، خو هغه له خبرو کولو انکار وکړ. يا الله! مه پرېږده تر څو هغه ښځې وګوري چې له شر او فساد ډکې وي».

پيغمبر ﷺ وويل: که مور د هغه پرضد غوښتنه کړې وای چې وآزمايل شي، نو هغه به آزمايل شوی وای.

توضيح:

-د والدينو اطاعت انسان لوړ مقامونو ته رسوي او هغه ته د الله د غوره عبادت کوونکو په ډله کې ځای ورکوي.

-اويس القرني د خپلې مور په اطاعت کې دومره غوره و چې د الله رضا يې ترلاسه کړه، او که الله وغواړي، هغه د غوره تابيعينو له ډلې څخه دی.

---

[30] - رواه مسلم في صحيحه ١٩٦٧-١٩٦٨/٣٠ رقم ٢٥٤٢

ketabton.com - The Digital Library

څلورم فصل : د مشرکو والدينو سره اړيکه :

الله سبحانه وتعالى فرمايي:

﴿وَإِن جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَن تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا﴾[31]

-الله تعالى په دې آيت کې وايي چې که والدين هڅه وکړي چې تاسي د يو الله جل جلاله پر ځاى بل څه يا بل څيز عبادت ته اړکړئ، نو تاسو بايد د هغوى په دې کارکې اطاعت ونکړئ. د والدينو حق او ادب ډېر مهم دى، خو د الله جل جلاله حق تر ټولو پورته دى.

- ځکه الله تعالى فرمايي :لا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ، إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ« [32]

يعني: اطاعت يوازې په هغه څه کې دى چې د الله رضا پکې وي.

-نو، مشرکو والدينو ته د شرک په چارو کې اطاعت نشته، خو بايد د دوى سره په نيکى او ښه چلند کې اړيکه وساتل شي، هماغه ډول چې الله تعالى فرمايي» :وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا.«

- او په دې نړۍ کې ورسره په نيکى چلند کوه«

-يعني که څه هم په ديني مخالفت کې د هغوى اطاعت نشته، بيا هم بايد د والدينو سره په مهربانى، ادب او ښه رويه چلند وکړو.

-عن أسماء بنت أبي بكر الصديق رضي الله عنها قالت: «أتتني أمي راغبة في عهد قريش، فسألتُ رسول الله ﷺ أصلها؟ قال نعم . [33]

يعني : زما مور پداسې حالت کې راغله، چې مشرکه وه، نو ما د رسول الله ﷺ نه وپوښتل: "آيا زه ورسره احسان او نيکي وکړم؟"

---

[31] - سورة لقمان: ١٥. الآية نزلت في الصحابي الجليل سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه .انظر :مسند أحمد ٣/٨٣-٨٤ رقم ١٥٦٧ .

[32] - صحيح البخاري: ١٣/٢٣٣، صحيح مسلم: ٣/١٤٦٩، رقم ١٨٤٠ .

[33] - رواه البخاري ١٠/٤١٣ ومسلم ٢/٦٩٦ رقم ٠٠٣

ketabton.com - The Digital Library

-رسول الله ﷺ وويل» :هو) «هو، په نيکی او مهربانی ورسره چلند وکړه.

- راغبة : يعني زماڅخه څه دکوم شی غوښتلو اميد لاره .

-يعني حتى که هغه مشرکه وي، مسلمان ته اجازه ده چې د والدينو سره په دنيا کې په نيکی چلند وکړي، خو په شرک کې به يې اطاعت نه کوي.

- د أسماء بنت أبي بكر رضي الله عنها دمور. نوم قتلة يا په تصغير قتيلة وو، د عبدالعزي بن عبد بن سعد القريشي لور.وه . [34]

- حافظ ابن حجر رحمه الله تعالی وايي : که هغې د مکې د فتحې پورې ژوند کړې وي ، نو ښايي مسلمانه شوې وي.

د مشرک سره نيک چلند:

-تاسي ته هم اجازه شته چې دخپل مشرک ورور يا خپلوانو سره په نيکی او احسان چلند وکړئ، خو د کفارو سره دوستي اوموالات نشته.

د دي لپاره حديث او واقعه:

-رَوَى ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنهما أنَّهُ رَأَى عُمَرُ حلة سِيرَاء تُبَاعُ، فَقَالَ: «يَا رَسُولَ اللهِ، اِبْتَعْ هَذِهِ وَالْبِسْهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَإِذَا جَاءَكَ الْوُفُودُ.»

فَقَالَ: «إِنَّمَا يَلْبَسُ هَذِهِ مَنْ لَا خُلُقَ لَهُ.»

فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ بِهَا حُلَلًا. فَأَرْسَلَ إِلَى عُمَرَ بِحُلَّةٍ فَقَالَ: «كَيْفَ الْبَسْتَهَا وَقَدْ قُلْتَ فِيهَا مَا قُلْتَ؟»

فَقَالَ عُمَرُ: «إِنِّي لَمْ أَعْطِكَ لِتَلْبَسَهَا، وَلَكِن لِتَبِيعَهَا أَوْ تَكْسُوهَا.»

فَأَرْسَلَ بِهَا عُمَرُ إِلَى أَخٍ لَهُ مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ قَبْلَ أَنْ يُسْلِمَ. [35]

-ابن عمر رضي الله عنه وايي:

[34] - الإصابة في تمييز الصحابة کې يې ذکرکړی ده .(۳۸۹-۳۸۸/٤)

[35] - رواه البخاري في صحيحه ۱۰/٤١٤

ketabton.com - The Digital Library

عمر رضي الله عنه ديو ډول ځانګړو جامو د خرڅلاو ځای وليده، نو رسول الله ﷺ ته يې وويل:

»يا رسول الله! دا واخله او د جمعې په ورځ کله چې وفود راشي،وا يې غوندئ،«.

رسول الله ﷺ ورته وويل:

»دا يوازې هغه څوک اغوندي چې خلاق (اخلاق) نه لري«.

-عمر رضي الله عنه بيا رسول الله ﷺ ته يوه ځانګړې جامه وليږله. رسول الله ﷺ عمر ته وويل:څنګه دې دا جامه واغوسته، حال دا چې ما ورته ويلي وو؟«

-عمر رضي الله عنه ځواب ورکړ:ما دا درکړه چې ويې پلورې يا يې بل چا ته ورکړې .

بيا عمر رضي الله عنه هغه جامه خپل يوه خپلوان ته چې په مکه کې وه وليږله، مخکې له دې چې هغه اسلام ومنې. (ښايې دغه کارده دمسلمانيدو سبب شي) .

[36].

توضيحات:

- د دې پيښې هدف دا دی چې د مشرکانو سره د انسان احسان او نيکي کول جواز لري، لکه ورکړه يا ښوونه.
- خو د کفارو ملاتړيا د هغوی تابعيت په ديني چارو کې هيڅکله جايز نه دی.
- دا موضوع په کتابونو کې هم راغلې ده، لکه :سبيل النجاة والفكاك من موالاة المرتدين وأهل الإشراء د شيخ حمد بن عتيق رحمه الله لخوا.

[36] - رواه البخاري في صحيحه ١٠/٤١٤ لعل ذلك أن يكون سبباً في إسلامه أما موالاة الكفار والعيش منهم فلا يجوز كما قال تعالى :يا أيها الذين آمنوا لا تتخذوا عدوي وعدوكم أولياء (..الآية .سورة الممتحنة آية ١ .]وقوله تعالى :﴿ لا تجد قوماً يؤمنون بالله واليوم الآخر يوادون من حاد الله ورسوله (..الآيات] سورة المجادلة آية ٢٢ - [والله المستعان . وانظر كتاب سبيل النجاة والفكاك من موالاة المرتدين وأهل الإشراء للشيخ حمد بن عتيق رحمه الله .

ketabton.com - The Digital Library

پنځم فصل : د والدينو د نافرمانۍ حرمت :

الله سبحانه وتعالى فرمايي: ﴿إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ﴾ [٣٧]

ژباړه :که ستاسو والدين د عمر له مخې زاړه شوي وي، که يو يادواړه، نو په تاسو حرام دي چې هغوی ته حتی د «اف» کلمه هم ووایاست.

شرح:

- امام بغوي رحمه الله وايي: دې آيت کې د «اف» مانا هغه څه دي چې د زړه نارضايتي او بدخوبي ښکاره کوي. «اف» د ککړو نوکونو مانا هم لري او عمومي معنا يې د هر هغه څه لپاره کارول کېږي چې د انسان لپاره خفه کوونکې وي.
- مجاهد وايي: والدين ته سپکاوی مه کوئ، لکه څنګه چې دوی تاسو ته سپکاوی نه کوي.

همدارنګه : الله تعالى فرمايي: ﴿وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ﴾ [٣٨]

ژباړه:

-د مينې او رحمت له مخې ورسره نرم چلند وکړئ او هغوی ته د درناوي لپاره خپل لاسونه مه پورته کوئ.

- عطاء رحمه الله وايي: تاسو ته نه پکار ده چې لاسونه پر والدينو پورته کړئ يا هغوی ته درناوی په زور ښکاره کړئ.
- عروة رحمه الله وايي: هغه څه چې هغوی يې خوښوي، مه پرېږدئ.

د والدينو نافرمانۍ په اړه حديث:

[٣٧] - سورة الإسراء: ٢٣

[٣٨] - الإسراء: ٢٤

ketabton.com - The Digital Library

عن أبي بكرة نفيع بن الحارث رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ:ألا أنبئكم بأكبر الكبائر؟ ثلاثاً «قلنا: «بلى يا رسول الله» قال» :الإشراك بالله وعقوق الوالدين» ثم قال» :وقول الزور وشهادة الزور» فمازال يُكررها حتى قلنا ليته سكت. [٣٩]

ژباړه:

-ابو بكره نفيع بن الحارث رضي الله عنه وايي: رسول الله ﷺ وفرمايل :آيا تاسو ته د لويو ګناهونو څخه خبر درنه کړم؟ دادرې ډوله دي «.موږ وويل: «هو، يا رسول الله «!رسول الله ﷺ وفرمايل» :الله جل جلاله سره شريک نيول ، د والدينو نافرماني کول ، بيا يې وفرمايل : دروغ ويل او په دروغو شهادت (ګواهي) ورکول هغه يې څو ځله تكرار کړل تر څو موږ وغوښتل، كاشكې خاموش واى.

-عن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال:

»الكبائر: الإشراك بالله وعقوق الوالدين وقتل النفس، واليمين الغموس[٤٠] «

-لوى ګناهونه: د الله سره شريک نيول، د والدينو بې حرمتي کول، د انسان وژنه، او په دروغو قسم خوړل .

توضيح:

-اليمين الغموس: هغه قسم ته وايي چې : انسان يې قصداً په دروغو کوي، ځکه ورته ويل شوي چې په اور کې به غوټه وهي.

-وعنه رضي الله عنه قال رسول الله ﷺ :من الكبائر شتم الرجل والديه» فقالوا: «يا رسول الله وهل يشتم الرجل والديه؟«! قال: «نعم يسب أبا الرجل، فيسب أباه ويسب أمه، فَيسب أمهٔ[٤١] «

---

[٣٩] - رواه البخاري: ٣٤٥، ١٠/٣٤٢، ومسلم: ١/٩١ رقم ٨٧

[٤٠] - رواه البخاري ١١/٤٨٣

[٤١] - رواه البخاري ١٠/٤٠٣ ومسلم ٢/٩٢ رقم ٩٠.

ketabton.com - The Digital Library

- وريسې يې پوښتنه وکړه: «اې د الله رسوله! آيا سړی د بل سړي مور او پلار سپکوي؟» رسول الله صلى الله عليه وسلم وويل: «هو، هغه د بل سړي پلار سپکوي اوهغه يې پلارسپکوي ، اودبل مورسپکوي هغه يې هم مور سپکوي.».

توضيح:

-که څوک د بل چا مور او پلار ته سپکاوی وکړي، هغه دده موراو پلار سپکوی چې دا هم د لويو ګناهونو څخه دی.

-عن المغيرة بن شعبة رضي الله عنه قال: قال النبي ﷺ:

«إن الله تعالى حرّم عليكم عقوق الأمهات ووأد البنات، ومنع وهات. وكره لكم قيل وقال وكثرة السؤال، وإضاعة المال» [٤٢]

لنډيز:

- وأد البنات :د نجونو ژوندی ښخول .
- منع وهات :د خلکو د حقونو اخيستل يا د حرام مال اخيستل . (دبل حق نه ورکوي او دبل څخه يې غواړي) .
- ډيرې پوښتنې او بې ځايه خبرې کول
- او د پيسو بې ضرورته ضايع کول هم ناروا دي.

-عن أبي سعيد الخدري قال: قال رسول الله ﷺ :لا يدخل الجنة منان ولا عاق، ولا مدمن خمر» [٤٣]

ژباړه : رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي : هغه څوک چې کينه کوي، د والدينو بې احترامي کوي، يا شراب ښښي، جنت ته نه داخلېږي.

[٤٢] - رواه البخاري ١٠/٤٠٥ ومسلم ٣/١٣٤١

[٤٣] - أخرجه أحمد في المسند ٣/٢٨ و ٤٤ والبغوي في شرح السنة ١٣/١٧ . وورد من حديث عبدالله بن عمرو عند أحمد في المسند ٢/١٣٤ .والنسائي ٥/٨٠ وهو حديث حسن .

ketabton.com - The Digital Library

توضيح: چي څوک د والدينوبی احترامي جنت به نه داخليږي .

-لنډه خلاصه :

۱-رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي : لوی ګناهونه : د الله تعالی سره شريک نيول، د والدينو بې حرمتي کول، د انسان وژنه، او په دروغو قسم کول.

۲. رسول الله ﷺ فرمايي:

د بل چا مور او پلار سپکول هم لويه ګناه ده.

۳. رسول الله ﷺ وايي:

الله تعالی د مور بې حرمتي، د نجونو ژوندی خښول، د خلکو څخه د حقونو اخيستل، بې ځايه خبرې، ډېرې پوښتنې او د مال ضايع کول هم حرام دي.

٤. رسول الله ﷺ وايي:

هغه څوک چي کينه لري، د والدينو سره ناسم چلند کوي يا شراب څښي، جنت ته نه داخليږي.

-په دې احاديثو کې څرګنديږي چې د مور او پلار څخه سرغړونه، يعني هغوی ته زيان رسول، هغوی ته تکليف ورکول او د هغوی اطاعت نه کول، د لويو ګناهونو له ډلې څخه دي. دا ګناه انسان له جنت څخه لرې کوي او هغه داسې لاره کې بيايي چې د دوزخ خواته نږدې کيږي، مګر که څوک توبه وباسي، الله تعالی يې توبه قبلوي.

-څوک چې د خپل مور او پلار خدمت وکړي، د هغه اولاد هم د هغه په څېر ښه کيږي. او څوک چې هغوی نه سرغړونه وکړي، هغه دخپل اولاد نه هم سزا ويني؛ دا د جزا او انډول قانون دی. ژوند هم د دين او سلوک له مخې دی؛ لکه څنګه چې عمل کوي، هماغسې سزا ترلاسه کوي.

ketabton.com - The Digital Library

-د مصطفى صلى الله عليه وسلم څخه په يوه ضعيف سند روايت دى چې ويې فرمايل: «خپلې ښځې پاکې وساتئ، او دخپلې مور او پلار سره نېکي وکړئ، تر څو ستاسو اولاد هم ستاسو سره نېکي وکړي».

-ثابت بناني، هغه جليل القدر صحابي دى ويې ويل : ما يو سړى وليد چې خپل پلارېې په يوه ځاى کې وواهه. خلکو ورته وويل: دا څه کوې؟ پلار يې وويل: پرېږدئ، ما هم زما پلار په دې ځاى کې وهلى و، نو زما زوى هم زه په دې ځاى کې ووهلم.

-په دې زمانه کې چې خير کم شوى او شر زيات شوى، د مور او پلار څخه سرغړونه ډېره شوې، ټولنه د دې ستونزې سره مخ ده چې ځينې ماشومان خپل مور او پلار وژني، او برعکس هم شته. دا د روحاني خالي والي، فساد، او سمې روزنې نه درلودو نتيجه ده.

-دا ناروغي او بلا اوس د اسلامي امت په منځ کې هم خپره شوې ده. د رياض ورځپاڼې چې د صفر په مياشت کې خپره شوې او د رويترز راپور يې اخيستى، ويلي چې په سوريه کې يو ځوان خپل پلار د وژل کيدو لپاره يو مزدور گومارلى و. او پخپله يې هم د وژلو په عمل کې گډون کړى و. الله دې موږ د دې شره وساتي او سلامتيا درا کړي.

-همدارنګه د مصر ورځپاڼې «الأخبار» چې د صفر په مياشت ۱۴۱۰ هـ کال کې خپره شوې، راپور ورکړى چې يو ۲۳ کلن ځوان په بورسعيد کې خپله مور وژلې ده. او موږ د الله تعالى څخه د صبر، عافيت او د هر ډول شره د خوندي پاتې کېدو غوښتنه کوو.

- رواه الطبراني بسند ضعيف عن عبد الله بن أبي أوفى رضي الله عنه قال:

«كنا عند النبي ﷺ فأتاه آتٍ فقال شاب يجود بنفسه. قيل له: قل لا إله إلا الله فلم يستطع. فقال: كان يعق والدته. قال النبي ﷺ: أحية والدته؟ قالوا: نعم. قال: ادعوها. فدعوها فجاءت. قال: هذا ابنك؟ قالت: نعم. قال لها: أرأيت لو أججت ناراً ضخمة فقيل لك إن شفعت له خلينا عنه وإلا حرقناه بها؟ قالت: يا رسول الله إذن اشفع. قال: فأشهدي الله وأشهديني أنك قد رضيت عنه. قالت: اللهم إني أشهدك وأشهد رسولك أني قد رضيت عن

ketabton.com - The Digital Library

ابني. قال له رسول الله ﷺ: يا غلام قل لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمداً عبده ورسوله، فقالها. فقال رسول الله ﷺ: الحمد لله الذي أنقذه بي من النار». [٤٤]

ژباړه: عبدالله بن أبي اوفى رضي الله عنه روايت کوي:

موږ د رسول الله ﷺ سره ناست وو، يو څوک راغی چي يو ځوان غواړي خپل ځان وسپاري (د جنت يا د ازمېښت لپاره). خلکو ورته وويل: « ووايه: لا اله الا الله» خو هغه ونه توانېد. پوښتنه وشوه چي آيا لمونځ يې کړی؟ ځواب يې ورکړهو.

-رسول الله ﷺ له موږ سره راپورته شو او د ځوان کور ته ولاړ. هغه ځوان ته يې وويل: «لا اله الا الله ووايه.» ځوان وويل: «زه نشم کولای.» پوښتنه وشوه: «ولې؟» ځواب يې ورکړ: «مادخپلې مور قدر نه کاوه .»

-رسول الله ﷺ وپوښتل: «ستا مور ژوندی ده؟» خلکو وويل: «هو.» رسول الله ﷺ وويل: «نو مور يې راوبولئ.» مور يې راغله. رسول الله ﷺ هغې ته وويل: «دا ستا زوی دی؟» مور يې وويل: «هو.» رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه: «که موږ لوی اور بل کړو او وي ويل شي که ته د هغه لپاره سپيڅلې دعا وکړې، موږ به هغه وژغورو، که نه نو اور به يې وسوځوي، ته څه کوې؟» مور يې وويل: «ای رسول الله، زه د هغه لپاره دعا کوم.»

-رسول الله ﷺ ورته وويل: «الله شاهد دی، زه هم شاهد يم، ته راضي يې چي د خپل زوی لپاره دعا وکړې؟» مور يې وويل: «هو، زه راضي يم.» بيا رسول الله ﷺ ځوان ته وويل: «ای ځوانه، وايه: لا اله الا الله ، او شهادت ورکړه چي محمد ﷺ د الله بنده او رسول دی.» ځوان دا وويل. رسول الله ﷺ بيا وويل: «الحمد لله چي د هغه اور څخه مې د دې دعا په وسيله وژغوره».

-په ځينو روايتونو کې ويل شوي چي د ځوان نوم علْقمه و، او کله چي رسول الله ﷺ يې مور ته امر وکړ چي د خپل زوی لپاره راضي شي، هغې په پيل کې ونه منله، نو رسول الله ﷺ اور

[٤٤] - (انظر الكبائر ص ٤٩ ، وغذاء الألباب ١/٣٧٣. (فيه فائد بن عبد الرحمن العطاء وهو ضعيف وكذا داود بن إبراهيم. وانظر مجمع الزوائد ٨/١٤٨

ketabton.com - The Digital Library

بل کړ. هغې پوښتنه وکړه: «ته څه کوې؟» هغه وويل: «ستاسو زوی به وسوځول شي، خو که تاسې راضي شوئ، نو ژوندی پاتې کيږي.» دې وخت مور راضي شوه.

-شيخ الإسلام ابن تيميه رحمه الله وېلي چې هيڅ يوه مور او پلار حق نه لري چې خپل زوی دې ته اړ کړي چې د هغه دخوښې پرته يې کومې ښځې ته په واده کولو اړکړي. که زوی دا ونه کړي، هغه نافرمان يا عاق نه ګڼل کيږي. او که څوک يې د هغه څه خوړلو ته مجبور کړي چې طبيعت يې نه غواړي، حال دا چې خپله خوښه لري، نو واده هم د خوښې سره سم غوره کيدې شي .

-په لنډه توګه : واده بايد د زوی د زړه په خوښې سره وي، او مور او پلار د واده د انتخاب په زور سره د کولو حق نه لري چې زوی مجبور کړي. [45]

-يو سړي امام احمد رحمه الله نه پوښتنه وکړه: «زما پلار ما ته وايي چې خپلې ښځې ته طلاق ورکړم، څه وکړم؟» امام احمد ورته وويل: «طلاق مه ورکوه.»

-سړی وويل: «ايا عمر رضي الله عنه خپل زوی عبدالله ته امر نه وه کړی و چې خپله ښځه طلاقه کړي؟»

-امام احمد رحمه الله ورته وويل: «ايا ستا پلار د عمر په شان دی؟»! [46]

-شيخ الإسلام ابن تيميه رحمه الله هم وېلي: که مور خپل زوی ته وايي چې خپلې ښځې ته طلاق ورکړي، نو هغه اجازه نه لري چې طلاق ورکړي. بلکې بايد د خپلې مور ادب وکړي او هغېسره نيکي وکړي. د خپلې ښځې طلاق ورکول د مور د حق په وړاندې نيکي نه ګڼل کيږي. [47]

[45] - (غذاء الألباب ١/٣٨٠.
[46] - (الآداب الشرعية لابن مفلح الحنبلي ١/٥٠٧.
[47] - غذاء الألباب ١/٣٧٦.

ketabton.com - The Digital Library

شپږم فصل : د مور او پلار د دوستانو او خپلوانو سره نېکي کول :

-هر مسلمان بايد د خپلو والدينو يا د هغوی د ملګرو او دوستانو سره نېکي وکړي. دا نېکي عبارت ده له: مينه او مهرباني ښودل، نرم چلند، خوشحاله مخ ورښکاره کول، ښه رويه او موسکا ورسره کول، حتی وروسته له دې چې والدين مړه هم شوي وي.

-دا عمل د خپلو والدينو په حق کې د نېکي او احسان يوه برخه ګڼل کېږي. د دې د ثبوت لپاره لاندې حديث راغلی دی.

-عن أبي أُسيد مالك بن ربيعة الساعدي رضي الله عنه قال:

«بينما نحن جلوس عند رسول الله ﷺ إذ جاءه رجل من بني سلمة فقال: يارسول الله، هل بقي من بر أبوي شيء أبرهما به بعد موتهما؟ فقال: نعم الصلاة عليهما والاستغفار لهما، وإنفاذ عهدهما من بعدهما، وصلة الرحم التي لا توصل إلا بهما، وإكرام صديقهما[48]».

-ژباړه :

ابو اسيد مالك بن ربيعة الساعدي رضي الله عنه وايي:

موږ د رسول الله ﷺ سره ناست وو، يو سړی د بنی سلمة قبيلې څخه راغی او پوښتنه يې وکړه: «ای د الله رسوله ! آيا د والدينو په حق کې کومه نېکي پاتې شوې چې زه يې د هغوی د مرګ وروسته ترسره کړم؟»

-رسول الله ﷺ وفرمايل: «هو، د هغوی لپاره لمونځ کول، د هغوی لپاره استغفار کول، د هغوی عهدونه او ژمنې تر مرګ وروسته پوره کول، د خپلې کورنۍ سره د اړيکو ساتل چې يوازې د هغوی له لارې اړيکه نيول کېږي، او د هغوی دوستانو ته درناوی کول دي .

عن عبدالله بن دينار عن عبدالله بن عمر رضي الله عنهما قال:

-»إن رجلاً من الإعراب لقيه بطريق مكة، فسلم عليه عبدالله بن عمر وحمله على حمار كان يركبه، وأعطاه عمامة كانت على رأسه. قال ابن دينار: فقلنا له: أصلحك الله إنهم الأعراب وهم يرضون بالقليل. فقال عبدالله بن عمر: إنّ أبا هذا كان ودّاً لعمر بن الخطاب رضي الله

[48] - رواه أبو داود ٥/٣٥٢ رقم ١٥٤٢، وابن ماجه ٢/٣٠٩، وأحمد ٣/٤٩٨، وابن حبان كما في موارد الظمآن رقم ٢٠٣٠

ketabton.com - The Digital Library

عنه، وإنّي سمعت رسول الله ﷺ يقول: "إن أبر البر صِلَة الولد أهل ود أبيْهٔ ».".

ژباړه :

-عبدالله بن دينار روايت كوي:

-يو ځل يو بدوي د مكې په لاره عبدالله بن عمر سره مخامخ شو. عبدالله بن عمر هغه ته سلام وكړ، هغه يې پر خپل آس كښيناوه، او خپله عمامه يې هغه ته وركړه. موږ ورته وويل: «الله د اصلاح كړه، دوى بدويان دي او په لږ شي خوشحاله كيږي».

-عبدالله بن عمر وويل: «د دې سړي پلار د عمر بن الخطاب دوست و، او ما د رسول الله ﷺ څخه اوريدلي چې فرمايي: '

"د نيكى تر ټولو غوره نيكي د زوى لپاره دا ده چې د خپل پلار د دوستانو سره نيكي وكړي". [50]

١ حديث د ابن عمر رضي الله عنهما :

-عن ابن عمر رضي الله عنه قال:

-قال رسول الله ﷺ: «من أحب أن يصل أباه في قبره فليصل إخوان أبيه من بعدهٔ ». [51]

ژباړه:

ابن عمر رضي الله عنه روايت كوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

"څوک چې غواړي خپل پلار ته د قبر دننه ورسوي ، نو د هغه د ورونو او دوستانو سره د نيكي وكړي".

يعني كه غواړي خپل پلار د وفات وروسته خوشحال كړي، د هغه دوستانو او خپلوانو سره نيكي وكړه.

٢ حديث د ابو هريره رضى الله عنه :

[49] - رواه مسلم ٤/١٩٧٩ رقم ٢٥٥٢، وأبو داود ٥/٣٥٣ رقم ٥١٤٣

[50] - يعني كه څوک غواړي د خپل پلار سره نيكي وكړي، نو د هغه د دوستانو او هغو كسانو سره نيكي كول دي چې پلار يې ورسره مينه درلوده، نيكى لوى عمل دى.

[51] - رواه ابن حبان في صحيحه كما في موارد الظمآن رقم ٢٠٣١ وإسناده صحيح.

ketabton.com - The Digital Library

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال:

قال رسول الله ﷺ: «إن الرجل لترفع درجته في الجنة فيقول: أنّى هذا؟ فيقول: باستغفار ولدك لك». [52]

-ژباړه:

ابو هريره رضي الله عنه روايت كوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

-"يو انسان د جنت لوړ مقام ته پورته كېږي، نو پوښتنه كېږي: دا څنګه وشو؟ ورته ويل كېږي: ستا د زوى استغفار دى چې ديته رسول شوى دى".

يعني د اولاد دعا او استغفار د والدينو لپاره د وفات وروسته هم ګټه او رحمت دى.

-د والدينو د وفات وروسته د نېکۍ لارې:

-هغه څوک چې والدين يې مړه شوي وي، دوى ته د وفات وروسته دخوښې رسوني درې لارې دي :

1. د خپل ځان نېكي : د الله داحكامو اطاعت كول، د منع شوو كارونو څخه ډډه كول، د رسول الله ﷺ اطاعت او دسنتو تعقيبول يې . څكه والدينو ته د خپل اولاد نېكي تر ټولو خوښه ده.

2. د والدينو د دوستانو او خپلوانو سره نېكي كول : د هغوى د دوستانو او خپلوانو سره نېكي كول او د اړيكو ساتل يې .

3. د والدينو لپاره دعا، استغفار او صدقه وركول : په دې كارونو سره د هغوى روح ته سكون او رحمت رسيږي.

-ځيني تابعينو روايت كړي دي چې كه څوک هره ورځ د خپلو والدينو لپاره پنځه ځلي دعا وكړي، د دوى حق يې ادا كړى دى. د دې ثبوت د الله تعالی په دې آيت كې دى:

[52] - رواه ابن ماجه ٢/٣٠٨

ketabton.com - The Digital Library

﴿ أن اشكر لي ولوالديك إلي المصير ﴾ [٥٣]

ژباړه : نو زما او خپلو والدینو شکر ادا کړه؛ ټولې لارې زما خواته دي». [٥٤]

یعني د والدینو شکر ادا کول د دې سره مساوي دی چې هره ورځ پنځه ځلې دعا ورته وکړې، لکه څنګه چې د الله شکر د پنځو لمونځونو ادا کول دي.

-عبدالعزیز بن أبي روّاد ویلي:

-که یو سړی د خپلو والدینو په ژوند کې نیک وي، خو د هغوی د وفات وروسته د هغوی ژمنې نه پوره کوي او د پوروونو اداء یې ونه کړي، نو هغه د الله په نزد عاق ګڼل کېږي.

-خو که څوک د والدینو په ژوند کې نیک نه وي، خو وروسته د هغوی ژمنې پوره کړي او پوروونه یې ادا کړي، نو هغه به د الله په نزد نیک ګڼل کېږي.

-عائشه رضي الله عنهاوایي:

-هغې وویل: ما د رسول الله ﷺ د ښځو په منځ کې د هیڅ یوې ښځې دومره درناوی نه کاوه لکه د خدیجې رضي الله عنها. که څه هم هغه ما نه وه لیدلې خو رسول الله ﷺ د خدیجې یادونه ډیره کوله. کله به چې هغه یوه وزه ذبح کوله، ټوټه کوله به یې او د خدیجې ملګروته به یې لیږله. ما ورته ویل: «لکه چې په دې نړۍ کې یوازې خدیجه شتون لري!» هغه به ویل: «هو، هغې وه او ما له هغې څخه اولاد درلود». [٥٥]

- عمرو بن العاص رضی الله عنه وایي :

[٥٣] - سوره لقمان (سورة لقمان)، آیت ۱۴: .

[٥٤] - یعني شکر د الله لپاره او د والدینو په حق کې نیکي دواړه مهم دي، ځکه چې ټول انسانان په آخر کې د الله لورې ته راستانه کېږي.

[٥٥] - رواه البخاري ۷/۱۳۳، مسلم ۱۸۸۸/٤، رقم ۲٤۳٥،۲٤۳۷

ketabton.com - The Digital Library

-هغه وويل: ما د رسول الله ﷺ نه واورېدل : «د پلار کورنۍ مې زما دوستان نه دي، زما يواځينی دوست الله جلاله او صالح مسلمانان دي. خو د کورنۍ سره مې د رحم کولو دنده لرم، يعنې د هغوی سره دنيکۍ او محبت اړيکه وساتۍ»[٥٦].

لنډه نتيجه:

- د والدينو لپاره دعا کول د حق ادا کولو يوه لاره ده.
- د والدينو په ژوند کې نېکي کول او د هغوی د وفات وروسته ژمنې او پورونه ادا کول دواړه مهم دي.
- د والدينو دوستانو او خپلوانو سره نېکي کول هم د والدينو په حق کې نېکي ده.
- يادونه او درناوی د والدينو لپاره د محبت څرګندونه ده.

---

[٥٦] - رواه البخاري ١٠/٤١٩ ، »خو د دوی سره د رحمت او نيکۍ اړيکه وساته. يعنې د دوی د اړيکو اصل او ارزښت په دې کې دی چې ته يې وساتې« . يعني که څوک د خپل پلار يا مور د دوستانو او خپلوانو سره نيکي وکړي، دا د والدينو په حق کې د نېکۍ يوه برخه ده، ځکه د هغوی اړيکې او دوستاني ته درناوی کول د والدينو د محبت او احترام نښه ده.

-حافظ ابن حجر په فتح الباري کې ليکي:

- الخطابي ويلي دي چې په عبارت »أبلها ببلاها «کې مطلب دا دی چې د رحم (کورنۍ اړيکو) پالنه دد اړيکو له لارې وشي. دلته د "بلالا" مانا داده چې اړيکه يې لکه اوبه وچه خاوره نوره کړي، يعنې اړيکه ته يې ژوند او تازه ګي ورکړه.
- دوی دا هم ويلي چې لکه څنګه چې اوبه وچه خاوره تازه او زرغونه کوي، د رحم اړيکې ساتل هم د مينې او محبت سبب ګرځي.
- که څوک د رحم اړيکه پرېږدي او ونه ساتي، نو لکه وچه خاوره، اړيکه وچيږي، ګټه نه لري، او يوازې د کرکې او بېلتون لامل کېږي.
- لکه څنګه چې بخيل کس ته ويل کېږي چې "کف يې د خير په اوبو نه خړوبيږي"، همداسې د کورنۍ اړيکه که په مينه او مهربانۍ سره ونه وساتل شي، ګټه نه لري.

په ساده ټکو:

د کورنۍ اړيکه د اوبو په څېر ده چې که يې وساتو، مينه او محبت رامنځته کېږي؛ که پرېږدو، وچيږي او يوازې د کرکې سبب کېږي.

ketabton.com - The Digital Library

دوهمه برخه : د صله رحمي (دخپلوي داړيکو ساتلو) ثواب :

لومړی فصل

الله تعالی فرمايي: ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ﴾ [57]

الله تعالی ته ووېرېږئ، هغه ذات چې تاسې د هغه په نوم يو له بل څخه غوښتنې کوئ، او د خپلوی اړيکې مه پرې کوئ.

-امام بغوي رحمه الله وايي: [58]

-» د خپلوی له پرېکولو څخه ځان وساتئ« .

او د «الأرحام» د کلمې د جر (زېر) په قراءت کې معنا دا ده چې: تاسې د الله او د خپلوی په نوم له يو بل څخه غوښتنه کوئ، لکه چې څوک وايي: «د الله او د خپلوی په حق قسم درکوم». [59]

-الله تعالی فرمايي: ﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ۝ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَىٰ أَبْصَارَهُمْ﴾ [60]

-ژباړه : ايا تمه کېږي چې که تاسې له حقه مخ واړوئ، په ځمکه کې به فساد وکړئ او د خپلوی اړيکې به پرې کړئ؟ همدغه کسان دي چې الله پرې لعنت کړی، هغوی يې کاڼه کړي او سترګې يې ور ړندې کړې دي.

-الله تعالی په دې آيت کې څرګندوي چې انسان د دوو لارو ترمنځ دی:

-يا د الله اطاعت، د هغه د حکمونو منل او د خير او کاميابۍ لاره؛

-او يا له حقه مخ اړول، په ځمکه کې فساد کول او د خپلوی اړيکې پرې کول.

[57] - النساء: ١ .
[58] - *شرح السنة(١٣/١٨)*
[59] - هي قراءة حمزة وانظر الطبري. ٧/٥١٩، والقرطبي ٥/٢٠ والبحر المحيط ٣/١٥٧ .
[60] - محمد: ٢٢-٢٣ .

ketabton.com - The Digital Library

او څوک چې دا دويمه لاره غوره کړي، هغوی د الله د لعنت وړ ګرځي، د حق له اوريدو محروميږي او د هدايت له ليدو بې برخې کيږي.

-مسلمان بايد د خپلو خپلوانو سره اړيکې ټينګې وساتي، ځکه که څوک صله رحمي وکړي نو د دنيا او آخرت دواړو خير او نيکمرغي ترلاسه کوي. د دې لپاره لاندې احاديث دليل دي:

-عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ :مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَيُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ» [61]

ژباړه:

-له انس بن مالک رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

»څوک چې غواړي د هغه رزق پراخ شي او عمر يې اوږد شي، نو بايد د خپلوی اړيکې وساتي«.

-تشريح:

-»يُنْسَأَ فِي أَثَرِهِ« معنا دا ده چې د هغه عمر اوږديږي يا يې اجل وروکيږي. ويل کيږي: الله دې ستا په عمرکې برکت واچوي يا يې اوږد کړي.

-او »الأثر« دلته د عمر وروستی برخه ده.

-عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ :تَعَلَّمُوا مِنْ أَنْسَابِكُمْ مَا تَصِلُونَ بِهِ أَرْحَامَكُمْ، فَإِنَّ صِلَةَ الرَّحِمِ مَحَبَّةٌ فِي الْأَهْلِ، مَثْرَاةٌ فِي الْمَالِ، مَنْسَأَةٌ فِي الْأَثَرِ» [62]

-ژباړه:

له ابو هريرة رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

»خپل نسبونه زده کړئ، ترڅو د هغو له لارې خپل خپلوان وپيژنئ او اړيکې ورسره وساتئ، ځکه صله رحمي د کورنۍ په منځ کې مينه پيدا کوي، مال زياتوي او عمر اوږدوي« .

[61] - صحيح البخاري: ١٠/٤١٥، صحيح مسلم: ٤/١٩٨٣، رقم ٢٥٥٧

[62] -- رواه الترمذي: ١٩٨٠، وأحمد في المسند ٢/٣٧٤،. والسمعاني في الأنساب ١/٥ وصححه الحاكم ١٦٤ ووافقه الذهبي . وأخرجه البغوي في شرح السنة ١٣/١٩-٢٠ وهو حديث حسن .

ketabton.com - The Digital Library

-تشريح:

«مَثْرَاة» د «ثَرَاء» څخه اخيستل شوی، چې د زياتوالي معنا لري. [٦٣]

-عن ابن عباس رضي الله عنهما قال: قال رسول الله ﷺ:

«اعْرِفُوا أَنْسَابَكُمْ تَصِلُوا أَرْحَامَكُمْ، فَإِنَّهُ لَا قُرْبَ بِالرَّحِمِ إِذَا قُطِعَتْ»

-ژباړه:

له ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

«خپل نسبونه وپېژنئ، ترڅو خپل خپلوان سره وصل کړئ، ځکه چې که د خپلوۍ اړيکې پرې شي، بيا هېڅ نږدېوالی نه پاتې کېږي، که خپلوان نږدې وي او که لرې، کله چې ورسره اړيکې وساتل شي، د خپلوۍ حق ادا کېږي.

-دا حديث امام ابو داود طيالسي په خپل مسند کې روايت کړی دی. همدارنګه امام حاکم او سمعاني هم روايت کړی دی. امام حاکم وايي: دا حديث د بخاري او مسلم د شرط سره سم صحيح دی، او امام ذهبي هم ورسره موافقه کړې ده.

همدارنګه امام بخاري په الأدب المفرد کې دا روايت د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه موقوفاً نقل کړی او دا زياتوالی يې هم پکې راوړی دی:

«وكل رحم آتية يوم القيامة أمام صاحبها تشهد له بصلة إن كان وصلها، وعليه بقطيعة إن كان قطعها» [٦٤]

ژباړه: هره خپلوي (رحم) به د قيامت په ورځ د خپل خاوند مخې ته راشي؛ که يې د خپلوۍ اړيکې ساتلې وي، د هغه په ګټه به شاهدي ورکوي، او که يې پرې کړې وي، د هغه پر ضد به د پرېکون شاهدي ورکوي.

[٦٣] - النهاية ١/٢١٠ .

[٦٤] - أخرجه أبو داود الطيالسي في مسنده ٢/١٣٥) منحة المعبود(، وأخرجه الحاكم ٤/١٦١ والسمعاني في الأنساب ج ١/٧ .وقال الحاكم صحيح على شرط الشيخين ووافقه الذهبي .ورواه أيضاً البخاري في الأدب المفرد رقم ٧٣ موقوفاً على ابن عباس وزاد : «وكل رحم آتية يوم القيامة أمام صاحبها تشهد له بصلة إن كان وصلها، وعليه بقطيعة إن كان قطعها] « وسنده صحيح . .

ketabton.com - The Digital Library

-د علماوو ځواب د رزق د پراخوالي او د عمر د زياتوالي په اړه :

-په احاديثو کې راغلي چې د خپلوی پالل (صلة الرحم) رزق پراخوي او عمر زياتوي.

-امام نووي رحمه الله د صحيح مسلم په شرح کې وايي:

-د »بسط الرزق «معنى دا ده چې رزق پراخ او ډېر شي، او ځينو علماوو ويلي چې مقصد يې په رزق کې برکت دی.

-اما د عمر د زياتوالي په اړه يو مشهور سوال پيدا کېږي، ځکه عمرونه او رزقونه له مخکې تاکل شوي دي. الله تعالى فرمايي: ﴿فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾

ژباړه: کله چې د هغوی ټاکلی وخت راشي، نه يوه شېبه وروسته کېدای شي او نه مخکې.

علماوو د دې سوال څو ځوابونه ورکړي دي.

-تر ټولو صحيح ځواب دا دی چې په عمر کې زياتوالی د برکت په معنى دی؛ يعني الله تعالى بنده ته د نېکو اعمالو توفيق ورکوي، وخت يې په ګټورو کارونو تېرېږي، او عمر يې د آخرت د خير لپاره برکتي کېږي.

دوهم ځواب دا دی چې دا زياتوالی د هغو معلوماتو له مخې دی چې ملائکو او مخلوقاتو ته څرګند شوي وي. مثلاً په لوح محفوظ کې ملائکو ته داسې ښکاري چې د يو کس عمر شپېته کاله دی، خو که صله رحمي وکړي، څلوېښت کاله نور هم ورزياتېږي. البته الله تعالى له ازله پوهېږي چې څه به کېږي.

دا د الله تعالى د دې وينا له معنا سره تړاو لري: ﴿يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ﴾

ژباړه: الله تعالى چې څه وغواړي محوه کوي يې او چې څه وغواړي ثابتوي يې .

خو د الله تعالى په ازلي علم او مخکېني تقدير کې هېڅ زياتوالی او کموالی نه راځي، ځکه دا ناشونی دی. زياتوالی يوازې د هغه څه په اعتبار دی چې مخلوقاتو او ملائکو ته څرګند شوی وي، او د حديث مقصد هم همدا دی.

لنډه نتيجه:

ketabton.com - The Digital Library

-د صله رحم له امله په رزق کې برکت او پراخي راځي، او عمر ته برکت ورکول کېږي. د الله تعالی په ازلي علم کې بدلون نه راځي، بلکې زياتوالی د مخلوقاتو د پوهې او ظاهري تقدير له مخې وي.

-عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قال:

-خلق الله الخلق، فلما فرغ منه، قامت الرّحِمُ فأخذت بحَقْوي الرحمن، فقال: مه قالت: هذا مقام العائذ بك من القطيعة؟ قال: نعم قال: ألا ترضين أن أصل من وصلك وأقطع من قطعك، قالت: بلى ياربِ، قال: فذلك لك، ثم قال أبو هريرة : اقرؤوا إن شئتم و فهل عسيتم إن توليتم أن تفسدوا في الأرض وتقطعوا أرحامكم» [٦٥]

ژباړه :

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

-الله تعالی مخلوقات پيدا کړل. کله چې يې د پيدا کولو کار پای ته ورساوه، نو د رحم (د خپلوانو اړيکه) راپورته شوه او د رحمن پر حق يې خپله پناه ونيوله. الله تعالی ورته وفرمايل: څه خبره ده؟ رحم وويل: دا د هغه چا مقام دی چې له قطعې او پرېکېدو څخه په تا پناه غواړي. الله تعالی وفرمايل: هو. آيا ته راضي يې چې زه به له هغه چا سره اړيکه وساتم چې له تا سره اړيکه ساتي، او له هغه چا سره به اړيکه پرې کړم چې تا پرې کوي؟ رحم وويل: هو، زما رب، زه راضي يم. الله تعالی وفرمايل: نو همداسې به وي».

-بيا ابو هريره رضي الله عنه وويل:

»که غواړئ دا آيت ولولئ: ﴿فهل عسيتم إن توليتم أن تفسدوا في الأرض وتقطعوا أرحامكم﴾» [٦٦]

-ژباړه:

[٦٥] - رواه البخاري ١٠/٤١٧ ومسلم ٤ / ١٩٨١ رقم ٣٥٥٤ .
[٦٦] - سورة محمد: ٢٢ .

ketabton.com - The Digital Library

-"نو آيا له تاسو څخه دا تمه نه شي کېدای چې که تاسو ته واک او اختيار درکړل شي، په ځمکه کې به فساد خپور کړئ او د خپلوی اړيکې به پرې کړئ؟"

-عن عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول:

»فيما يحكي عن ربه جل جلاله: أنا الله، وأنا الرحمن، وهي الرّحِمُ، شققتُ لها من اسمي، فمن وصلها وصلته ومن قطعها بَتَّته« [67]

-ژباړه :

-له عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه څخه روايت دی چې ما له رسول الله ﷺ څخه واورېدل، چې د خپل رب جل جلاله له قوله يې وفرمايل:

»زه الله يم، زه رحمن يم، او دا رحم (د خپلوی اړيکه) ده. ما د خپل نوم (رحمن) نه خپلولی ته برخه ورکړې ده. نو څوک چې د رحم خپلولی اړيکه وساتي، زه به ورسره اړيکه وساتم، او څوک چې يې پرې کوي، زه به هم ورسره اړيکه پرې کړم«.

د "حقو الرحمن" معنی

-ژباړه:

-ويل شوي چې د »حقو الرحمن« سره تړل (تعليق) معنی دا ده چې د الله تعالی څخه پناه او مرسته غوښتل. کله چې وايي: »عُذتُ بحقو فلان«، نو مطلب يې دا دی چې د هغه په وسيله ځان خوندي کړم. همدارازويل شوي چې »الحقو« د ځان ساتلو او عزت معنی لري، او رحم (د خپلوانو اړيکه) د الله د عزت پناه ته ورنږدې شوه ترڅو د پرېکون څخه وساتل شي. [68]

-امام بيهقي رحمه الله فرمايي:

[67] - رواه أبو داود في سننه ٢/٣٢٣ رقم ١٦٩٤،والترمذي ٤/٣١٥ رقم ١٩٠٨ وعبدالرزاق في المصنف ١١/١٧١ وعنه أحمد في المسند ١/١٩٤ وصححه الحاكم ٤/١٥٧ وأقره الذهبي .

[68] - امام البغوي، شرح السنة ١٣/٢١ .

ketabton.com - The Digital Library

"د پوهانو په اند د دې خبرې معنا دا ده چې رحم (د خپلوۍ اړیکه) الله تعالی ته يې پناه يوړه او په هغه يې ځان وساته؛ لکه څنګه چې عرب وايي: «د هغه د وزره سيوري ته مې ځان ورساوه»، يعني د هغه پناه او ملاتړ مې خپل کړ".

او امام خطابي رحمه الله فرمايي:

"د دې معنا پناه غوښتل او په چا پورې ځان تېنګ نیول دي". [69]

-عن أبي بكرة رضي الله عنه عن النبي ﷺ قال:

«ما من ذنب أحرى أن يُعجل الله لصاحبه العقوبة في الدنيا مع ما يُدخر له في الآخرة من البغي وقطيعة الرحم» [70]

-ژباړه:

له ابو بکره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل:

-هيڅ داسې ګناه نشته چې الله يې په دې دنيا کې د عامل لپاره سزا چټکه کړي، لکه ظلم او د خپلوانو د اړيکو پرېکول، سره له دې چې د اخرت لپاره هم عذاب او جزا ورته ساتل شوي وي» .

-عن أبي هريرة رضي الله عنه قال النبي ﷺ:

-الرحم شجنة من الرحمن، فقال الله: من وصلك وصلته، ومن قطعك قطعتهُ »

-ژباړه:

له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل:

---

[69] - انظر غذاء الألباب ١/٣٤١ .

[70] أخرجه الترمذي /٤ رقم٢٥١٣، وأبو داود ٥/٢٠٨ رقم ٤٩٠٢ ، وابن ماجه ٢/٤٢٨ رقم٤٢٦٤ .وقال الترمذي : حسن صحيح . وأخرجه البغوي في شرح السنة ١٣/٢٦ .

[71] - رواه البخاري ١٠/٤١٧ .

ketabton.com - The Digital Library

»رحم (د خپلوانو اړيکه) د الله له رحمت څخه يوه برخه ده. الله تعالی وفرمايل: څوک چې تا سره اړيکه وساتي، زه به ورسره اړيکه وساتم، او څوک چې تا پرې کوي، زه به ورسره اړيکه پرې کړم«.

توضيح:

-کلمه «شجنة» يعني خپلولي ، معنی يې د وينو غونډي ترلې نښې او اړيکې؛ لکه د انسان د وينو رګونو تراو. رحم د خپلوانو اړيکې او سببونو ته ويل کېږي، چې مفردېي رحم او جمع يې «أرحام» ده. [72]

-عن عائشة رضي الله عنها قالت: قال رسول الله ﷺ:

»الرَّحِمُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ تَقُولُ: مَنْ وَصَلَنِي وَصَلَهُ اللَّهُ، وَمَنْ قَطَعَنِي قَطَعَهُ اللَّهُ« [73]

-ژباړه:

-له عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

»رحم (د خپلوی اړيکه) له عرش سره ترلې ده او وايي: څوک چې ما وساتي او زما حق ادا کړي، الله به ورسره خپل رحمت او اړيکه وساتي؛ او څوک چې ما پرې کړي، الله به هم خپل رحمت او ځانګړی لطف ترې پرې کړي«.

-عن جبير بن مطعم رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ :لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ«

قال سفيان :يعني قاطعَ رَحِمٍ. [74]

ژباړه:

-له جبير بن مطعم رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

-هغه څوک چې (د خپلوی اړيکې) پرې کوي، جنت ته به داخل نه شي«.

---

[72] - انظر المعجم الوسيط ١/٣٣٥.

[73] -أخرجه البخاري ١٠/٤١٧ ومسلم ٤/١٩٨١ رقم ٢٥٥٥ .

[74] - رواه البخاري ١٠/٤١٥ ومسلم ٤/١٩٨١ رقم ٢٥٥٦ .

ketabton.com - The Digital Library

-سفيان رحمه الله وايي:

-دلته له قاطع څخه مطلب د رحم (خپلوانو) اړيکې پرې کوونکی دی».

-لنډه معنی :

-په دغو دواړو احاديثو کې د صله رحمی (د خپلوانو سره د اړيکو ساتلو) اهميت بيان شوی دی. څوک چې له خپلو خپلوانو سره ښې اړيکې ساتي، الله تعالی به ورسره خپل رحمت او مهرباني وکړي؛ او څوک چې د خپلوی اړيکې پرې کوي، د الله تعالی د غضب او سزا مستحق ګرځي.

ketabton.com - The Digital Library

دوهم فصل: د صله رحمی حکم :

- جمهور علماوو په دې نظر دي چې د خپلوانو سره اړيکې ساتل (صله رحمي) واجب ده، او هغه دلايل او احاديث چې مخکې ذکر شول، د همدې خبرې څرګند ثبوت دی.

-پر مؤمن باندې لازم دي چې د خپلوانو، مور او پلار ، او ټولو مؤمنانو لپاره د مغفرت دعا وکړي او له خپلو خپلوانو سره اړيکې وساتي.

-د حنبلي مذهب له سترو امامانو څخه امام حجاوي رحمه الله فرمايي:

-پر انسان باندې د خپلو خپلوانو سره اړيکې ساتل واجب دي».

-بلباني رحمه الله په خپل کتاب کې وايي:

-يوه شه چې پر تا واجب دي چې له خپلو خپلوانو سره اړيکې وساتې. خپلوان هغه ټول کسان دي چې له تا سره نسبي قرابت لري. له هغوی سره اړيکې ساتل پر تا فرض عين دي، او له هغوی سره اړيکې پرېکول په کلکه حرام دي. دا کار د الله تعالی په نزد له سترو ګناهونو څخه شمېرل کېږي».

الله تعالی هم د خپلوانو حق له خپل سپېڅلي نوم سره يو ځای ياد کړی دی او فرمايي:

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ [٧٥]

-دا د الله تعالی له لوري يوه لويه تنبيه او خبرداری دی چې د خپلوی اړيکې ساتل د الله تعالی په نزد ډېر لوړ مقام او ارزښت لري او انسان د هغه رضا او نږدېوالي ته رسوي.

او د خپلوی اړيکو پرېکول د الله تعالی په نزد ډېره خطرناکه او ستره ګناه ده، چې انسان د الله تعالی له رحمت او نږدېوالي څخه لرې کوي. [٧٦]

---

٧٥ ـ النساء .

٧٦ - غذاء الألباب للسفاريني ١/٣٤٥-٣٤٦

ketabton.com - The Digital Library

ژباړه:

-له الله تعالى څخهووېرېږئ، هغه الله چې د هغه په نوم يو له بله غوښتني کوئ، او د خپلوی د اړيکو خيال هم ساتئ. بېشکه الله تعالى پر تاسو څارونکی دی".

لنډه معنى :

-دا آيت شريف او د علماوو اقوال څرګندوي چې صله رحمي يوازې يو اخلاقي عمل نه، بلکې يو شرعي واجب دی. د خپلوانو سره ښه چلند او اړيکې ساتل د الله تعالى د رضا سبب ګرځي، او د هغوی سره اړيکې پرېکول له لويو ګناهونو څخه دي. الله تعالى د خپلوانو حق دومره مهم ګڼلی چې د خپل نوم تر څنګ يې ياد کړی دی.

-د هغو خپلوانو بيان چې صله رحمي ورسره واجب ده :

-دا معلومه خبره ده چې شريعت د هر ډول لرې او نږدې خپلوانو سره د اړيکو ساتلو حکم په يو شان نه دی ورکړی. که داسې وای، نو بايد د ټول بشريت سره به صله رحمي واجبه وای. نو ځکه شريعت دا مسئله د ځانګړو اړيکو په چوکاټ کې محدوده کړې ده، چې د هغو ساتل واجب دي او پرېکول يې حرام دي. دا هغه خپلوان دي چې د نکاح (ودونو) له مخې يې له يو بل سره واده کول حرام وي.

-په دې اړه حديث کې راغلي دي:

«لا تنكح المرأة على عمتها ولا على خالتها ولا على بنت أخيها وأختها فإنكم إذا فعلتم ذلك قطعتم أرحامكم» [٧٧]

-يعني: ښځه دې د خپلې ترور(عمه) خاله ، ورېرې ، خورځې ، سره د يو ځای په نکاح کې نه راوستل کېږي، ځکه په دې کار سره د خپلوانو اړيکې پرې کېږي .

[٧٧] - الحديث رواه مالك في الموطأ ٢/٥٣٢ في النكاح .باب ما لا يجمع بينه من النساء.والبخاري ٩/١٣٨ و ١٣٩ في النكاح : باب لا تنكح المرأة على عمتها، ومسلم رقم) ١٤٠٨ (في النكاح باب تحريم الجمع بين المرأة وعمتها أو خالتها في النكاح .وانظر في الكلام على هذه المسألة شرح السنة للبغوي ٩/٦٤-٧١

ketabton.com - The Digital Library

-لنډه معني :

-دا حديث د خپلوانو د اړيکو د ساتلو اهميت ته اشاره کوي او خبرداری ورکوي چې د خپلوانو په اړه حرام کارونه د صله رحمې پرېکولو سبب ګرځي.

-امام ابن مفلح الحنبلي رحمه الله په خپل کتاب *الآداب الشرعية* کې وايي:

-امام احمد رحمه الله ښکاره کړې ده چې د هغو ټولو خپلوانو سره صله رحمي واجب ده، که د نکاح له مخې محرم وي او که نه. [78]

مثنی وايي: ما له امام ابو عبدالله (احمد بن حنبل) څخه وپوښتل چې: يو سړی ښځينه خپلواني لري چې هغه ته احترام نه کوي، نو هغه بايد له هغوی سره څه ډول نيکي وکړي او څو ځله دې ورته ورځي؟

هغه وويل :نرمي (لطف) او سلام کول.

او ويل يې: هر څوک چې له انسان سره د نسب (خپلوي) يا د واده (صهر) له لارې تړاو لري، له هغوی سره صله رحمي واجب ده.

لنډه معنی :

-په دې برخه کې دا روښانه کېږي چې صله رحمي يوازې د ټولو خلکو سره يو شان نه ده، بلکې د نږدې خپلوانو (محارمو او نسبي/صهري اړيکو) سره يې ساتل واجب دي، او پرېکول يې حرام او لويه ګناه ده.

[78] - الاداب الشرعية والمنح المرعية ١/٥٠٧.

ketabton.com - The Digital Library

دريم فصل : لږ څه چې د صله رحم لپاره كافى دي :

-له سويد بن عامر انصاري څخه روايت دى چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

»له خپلو خپلوانو سره اړيکه ونيسئ، که لږ هم وي، لکه د سلام ويل«. [79]

لنډه معنى :

-دا حديث موږ ته ښيي چې د صله رحم لپاره لازم نه دي چې تل لوى كارونه وکړي. حتى که لږ هم وي، لکه د خپلو خپلوانو ليدل يا د سلام ويل، دا هم د رحم اړيکو ساتلو برخه ده او ثواب لري.

-امام مروزي رحمه الله وايي:

زه امام ابو عبدالله (امام احمد بن حنبل) ته يو سړى ورننه ايستلم چې له سرحد (ثغر) څخه راغلى و. هغه وويل: زما خپلوان په مراغه کې دي. ته څه ګوري، ايا زه بيرته هغه لوري ته لاړ شم، چې له خپلو خپلوانو سره سلام وکړم؟ ځکه زه يوازې ستا د مشورې لپاره راغلى يم.

نو امام ابو عبدالله ورته وويل:

»دا روايت راغلى دى: له خپلو خپلوانو سره اړيکه وساتئ، که څه هم يوازې د سلام په وسيله وي« .

بيا يې ورته وويل:

له الله تعالى نه خير وغواړه (استخاره وکړه) او لاړ شه. او له خپلو خپلوانو سره سلام وکړه. [80]

---

[79] - أخرجه وكيع في الزهد ج ٣/٧١٧ رقم ٤٠٩ والقضاعي في مسنده ج ١/٣٧٩ ورواه البزار في مسنده من حديث ابن عباس ٢/٣٧٣ الزوائد .(وله شاهد من حديث أبي الطفيل رواه الطبراني كما في مجمع الزوائد ٨/١٥٢ وهو حديث حسن إن شاء الله . وانظر صحيح الجامع الصغير ٣/٩، والسلسلة الصحيحة ٤/٣٧٨ .

[80] الآداب الشرعية لابن مفلح ١/٥٠٧.

ketabton.com - The Digital Library

-په دې زمانه کې چې نوې ټکنالوژي ډېره پرمختللې ده او بوختياوې زياتې شوې دي، انسانان ډېر په چټک ژوند کې اخته دي. نو يو مسلمان بايد له دې وسايلو څخه ګټه واخلي. که څوک د خپلو عملي کارونو او بوختياوو له امله نشي کولاى خپلو خپلوانو ته ورشي، نو لږ ترلږه دې د ټيليفون (هاتف) له لارې له هغوى سره اړيکه ونيسي، د هغوى حال دې وپوښتي او د هغوى له حاله دې ځان خبر کړي، او وروسته دې هڅه وکړي چې هغوى ته په خپله ورشي.

-فضيل بن عبدالصمد رحمه الله امام ابو عبدالله ته وويل: يو سړى په داسې ځاى کې خپل ورونه او خويندې لري چې هلته ظلم پرې کېږي، ايا ستا نظردى چې هغوى ته ورشي؟ هغه وويل: هو، دې د ورشي، او هغوى دې د هغه ځاى پرېښودو ته وهڅوي. که هغوى ومنله ښه ده، او که يې ونه منله، نو له هغوى سره دې پاتې نه شي، خو د هغوى له ليدو دې هم لاس نه اخلي. [81]

-او ابن البلباني رحمه الله په خپل کتاب کې وايي: [82]

-پوه شه چې د صله رحمې اصل دا دى چې له خپلو خپلوانو سره مينه او نرمي وشي، او هغوى ته تر نورو خلکو زيات اهميت ورکړل شي، يوازې د خپلوي له امله. او که د هغوى سره يې دښمني وي، نو زر ترزره د د پخلا کېدو هڅه وشي. او د هغوى اړتياوې د په خوشحاله زړه ورته پوره کول، او د ببوزلې په وخت کې مرسته کول، او د اړتيا پر وخت بيړه کول، د هغوى زړه خوشحاله کول ، له هغوى سره مهرباني او نرم چلند کول، د هغوى بلنه منل، په غنا او فقر، قوت او ضعف کې عاجزي کول، تل ورسره مينه ساتل او نصيحت کول، په دعوت او ميلمستيا کې هغوى ته لومړيتوب ورکول، او په نيکى کې هغوى ته ترجيح ورکول د صله رحمې برخه ده.

[81] - الآداب الشرعية ١/٥٠٧.

[82] انظر غذاء الألباب ١/٣٤٨-٣٤٩

ketabton.com - The Digital Library

-او صدقه او ډالۍ (تحفه) ورکول، ځکه چې خپلو خپلوانو ته ورکړل شوې صدقه يوازې صدقه نه ده، بلکې صله رحمي هم ده، او همدارنګه ډالۍ او نورې نيکۍ مرستې هم په همدې حکم کې راځي.[83]

-دا کار په ځانګړې ډول د هغو خپلوانو سره لا ډېر مهم دی چې دښمني او بدګماني لري، کېدای شي الله تعالى د همدې نيکۍ له امله د هغوی زړونه بدل کړي او د دښمنۍ پر ځای مينه او محبت رامنځته شي.

-په حديث کې راغلي دي:

»د مسکين سره صدقه يوازې صدقه ده، خو د خپلوانو سره صدقه دوه اجره لري: صدقه او صله رحمي« .

-نو اې مسلمان وروره! ته بايد له خپلو خپلوانو سره اړيکې وساتې او تل دا د محبوب پيغمبر ﷺ وصيت په ياد ولره، هغه به د خپل مرض په حالت کې ويل:

»تاسو د خپلوۍ اړيکې مه پرې کوئ، تاسو د خپلوۍ اړيکې مه پرې کوئ« .[84]

-دا د رسول الله ﷺ وروستۍ سپارښتنه وه، کله چې هغه د دنيا پرېښودو په حالت کې، د سختې ناروغۍ او د مرګ د سختيو پر مهال خپلو اصحابو ته نصيحت کاوه، سره له دې هم يې د خپلوانو د اړيکو ساتلو سپارښتنه کوله.

-لنډ نصيحت :

-نو د الله ښخه ووېرېږئ، له خپلو خپلوانو سره اړيکې وساتئ، له مور او پلار سره نيکي وکړئ، ترڅو د خپل رب جنت ته داخل شئ.

[83] - (انظر غذاء الألباب ١/٣٤٨-٣٤٩.

[84] - .] أخرجه ابن حبان في صحيحه كما في موارد الظمآن رقم ٢٠٣٧ وهو حديث صحيح .رواه أحمد والترمذي والنسائي وابن ماجه عن سلمان بن عامر وهو صحيح .

ketabton.com - The Digital Library

-او له خپلو خپلوانو سره پرېکون مه کوئ، ځکه دا کار انسان د الله د غضب لوري ته بیايي. الله تعالی دې موږ له دې څخه وساتي.

ketabton.com - The Digital Library

-څلورم فصل: د خپلوۍ پرېکول له سترو ګناهونو څخه دي :

-د خپلوۍ اړيکې پرې کول (قطيعة رحم) له لويو ګناهونو څخه دي، او په دې کې هېڅ مسلمان او عاقل شک نه لري. شرعي نصوصو دا خبره په ځرګند ډول ثابته کړې ده.

-د قرآن کريم څخه:

-الله تعالى فرمايي: ﴿ فهل عسيتم إن توليتم أن تفسدوا في الأرض وتقطعوا أرحامكم • أولئك الذين لعنهم الله فأصمهم وأعمى أبصارهم .

-﴿نو آيا له تاسو څخه دا تمه نه شي کېداى چي که تاسو واکمن شئ، په ځمکه کې فساد وکړئ او د خپلوۍ اړيکې پرې کړئ؟ هغوى هغه کسان دي چي الله پرې لعنت کړى دى، هغوى یې کاڼه کړي او د هغوى سترګې يې ړندې کړې دي﴾

-دنبوي حديث شريف څخه :

-او د حديث له مخې رسول الله ﷺ فرمايي: هغه څوک چي د خپلوۍ اړيکې پرې کوي، جنت ته به داخل نه شي».

- له ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

»هيڅ داسي نيک عمل نشته چي الله ته د هغه ثواب ژر ورسېږي لکه د صله رحمي اجر، او هيڅ داسي ګناه نشته چي سزا يې ژر راشي لکه ظلم، د خپلوۍ پرېکول، او دروغجن قسم؛ او دروغجن قسم کورونه خالي او ويجاړوي« . [85]

لنډه معنى :

-په دې برخه کې دا ځرګندېږي چي د خپلوۍ اړيکې پرې کول يوه لويه ګناه ده چي هم په قرآن کې ورته سخت خبرداری ورکړل شوى او هم په احاديثو کې. دا عمل انسان د الله له رحمت څخه لرې کوي او د دنيا او آخرت دواړو د تاوان سبب ګرځي.

[85] - أخرجه البيهقي في سننه ١٠/٣٥ .

ketabton.com - The Digital Library

دا حدیث صحیح دی او دواړه ډولونه لري :مرفوع (پیغمبر ﷺ ته منسوب) او مرسل (د صحابیانو له لارې).

- مرفوع :البزار له عبدالرحمن بن عوف څخه روایت کړی.
- مرسل :د مکحول الشامي له لارې، او وکیع في الزهد ۳/۷۱۰ کې راوړی دی.

د ابو هریره رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل:

«د انسانانو ټول عملونه هره پنجشنبه ماښام د جمعې په شپه الله ته وړاندې کېږي، خو د هغه چا عمل چې د خپلوی اړیکې یې پرې کړې وي، نه قبولیږي »[٨٦]

همدارنګه، د ابن مسعود روایت کې راغلي:

«د اسمان دروازې د قاطع رحم لپاره تړل شوي دي».

او د عبدالله بن أبي اوفی روایت دی:

«رحمت د هغه خلکو پر سر نه نازلیږي چې د خپلوی اړیکې یې پرې کړې وي».

-ابن حجر په *فتح الباري* کې لیکي: امام طیبي وایي : کېدای شي مقصد د هغو خلکو وي چې د قطیعة الرحم په کار کې مرسته کوي یا پرې خاموش پاتې کېږي، او همدا ډول ممکن مقصد د باران رحمت وي چې د قطیعة الرحم له امله له خلکو څخه ځنډول کېږي. [٨٧]

-په لنډه توګه : د خپلوی پرېکول نه یوازې د خلکو ترمنځ شوم اغېز لري، بلکې حتی د رحمت بندېدو سبب هم ګرځي.

---

[٨٦] - رواه البخاري في الأدب المفرد ١٨/١٤٢ رقم ٦١ . وأشار إليه الحافظ في الفتح /١٠٤١٥ قلت فيه الخزرج بن عثمان وفيه كلام . ورواه أحمد في المسند ورواته ثقات .قاله العلامة السفاريني في غذاء الألباب ١/٣٤٨

[٨٧] - فتح الباري ١٠/٤١٥:

ketabton.com - The Digital Library

پنځم فصل: ریښتینی صله رحمي د بدلې په مقابل کې نه ده : [88]

-د عبدالله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل:

- د خپلوی اړیکې د عرش سره تړلې دي. ریښتینی واصل هغه نه دی چې یوازې مقابل عمل کوي، بلکه هغه څوک دی چې دهغه چاسره خپلوي ساتي او نیکیکوي چې هغه اړیکه پرې کړې وي،

او څومره ښایسته او غوره ده چې انسان هغه چا سره اړیکه ونیسي چې پرې کړی یې وي، پرته له دې چې لومړی ورته مراجعه وکړي. په دې کار سره شیطان ماتې خوري او حقیر پاتې کیږي.

ابن حجر رحمه الله په *فتح الباري* کې درې درجې یادوي: [89]

١. واصل :هغه څوک چې خپله نېکي او اړیکه ورکوي، خو د مقابل څخه یې هېڅ ډول تمه یا عوض نه غواړي.

٢. مکافيء :هغه څوک چې یوازې هماغه څه ورکوي چې ترلاسه کوي، نور زیات نه ورکوي .

٣. قاطع :هغه څوک چې اړیکه پرې کوي، خو نیکي نه کوي .

لکه څنګه چې د دواړو خواوو لخوا د اړیکو ساتلو اجر شته، همدارنګه د پرې کولو په حالت کې سزا هم د دواړو خواوو لپاره ده. څوک چې لومړی اړیکه نیسي، هغه واصل ګڼل کیږي، او که څوک ورته د متقابلې تبادلې له مخې ځواب ورکړي، هغه مکافيء ګڼل کیږي.

-حضرت محمد ﷺ چې د ټول عالم لپاره رحمت رالیږل شوی پیغمبر دی او د ټولو انسانانو مشر دی، هغه هېڅکله د بدی بدله په بدی نه ورکوله. بلکې د هغه په ژوند کې دا ښکاره ده

[88] - یعني حقیقي صله رحمي دا نه ده چې یوازې د هغه چا سره اړیکه وساتې چې تا سره اړیکه ساتي، بلکې اصل صله رحمي دا ده چې که څوک تا پرې کوي، ته بیا هم ورسره اړیکه وساتې او نیکي ورسره پرې نه ږدې.

[89] - فتح الباري ٤٢٤/١٠:

ketabton.com - The Digital Library

چې هغه د هغو خلکو لپاره هم عفو، بخښنه او نرم چلند درلود چې ورسره يې بد چلند کړی و، سپکاوی يې کړی و او ضرر يې ورته رسولی و.

-همدارنګه هغه کسان چې پاک زړونه او هوښيار عقلونه لري، هغوی د دنيا ارزښت او بې اهميته والی پېژني. نو ولې بايد موږ په دنيا کې دښمني وکړو؟ ولې ورور د خپل ورور زيارت نه کوي او تره د خپلو ورونو اولادونه نه پېژني؟ ولې دا کينه چې د ډېرو خلکو په زړونو کې د خپلو خپلوانو پر ضد پيدا شوې ده؟

-مسلمان انسان ته پکار ده چې له تيتو کارونو ځان لوړ وساتي او له هغه چا سره هم نيکي وکړي چې اړيکه يې ورسره پرې کړې وي.

-له علي بن ابی طالب رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل:

«له هغه چا سره اړيکه وساته چې تا سره يې پرې کړې وي، له هغه چا سره نيکي وکړه چې تا سره يې بد چلند کړی وي، او حق وايه که څه هم پر تا وي».[٩٠]

او له عقبة بن عامررضي الله عنه څخه روايت دی چې وايي: ما له رسول الله ﷺ سره ملاقات وکړ، هغه راته وفرمايل:

«اې عقبه بن عامر! له هغه چا سره اړيکه وساته چې تا سره يې پرې کړې وي، هغه چا ته يې ورکړه چې تا ته يې نه دي درکړي، او هغه څوک وبخښه چې تا سره يې ظلم کړی وي».[٩١]

-لنډه معنی :

-اسلام مسلمان ته دا درس ورکوي چې د بدی مقابله په بدی نه، بلکې په نيکی، صبر او بخښنې سره وشي، حتی د خپلو خپلوانو سره هم د اړيکو ساتل د لوړو اخلاقو نښه ده.

[٩٠] -]رواه أبو عمرو السماك في حديثه ٢٠/٢٨/١. [وهو حديث صحيح وله شواهد من حديث معاذ بن أنس عند الطبراني ومن حديث عبادة بن الصامت عند البزار.

[٩١] - أخرجه أحمد في المسند ٤/١٥٨ .والحاكم في المستدرك ٤/١٦١ والبغوي في شرح السنة ١٣/٣١ والطبراني في مكارم الأخلاق ٥٦ .

ketabton.com - The Digital Library

-ابو هريره رضي الله عنه وايي:

يو سړي رسول الله ﷺ ته راغی او ويې ويل:

»يا رسول الله! زما خپلوان شته چې زه ورسره نيکي کوم، خو هغوی زما حق نه مني، ما سره بد چلند کوي، او زما زحمت او مهرباني نه درک کوي. زه بيا هم هغوی سره ښه چلند کوم او د هغوی بدی زغملای شم«.

رسول الله ﷺ وفرمايل:

-که داسې وي لکه څنګه چې ته وايې، نو ته هغوی سره داسې لويه نيکي کوې لکه څوک چې خلکو ته سوځېدلې سکاره يا تود اوړ ورکوي (خو هغوی ته دا د درد او زحمت سبب وي)، او ته به ترهغه وخته د الله د مرستې او ملاتړ لاندې يې چې په همدې صبر او نيکۍ ټينګ پاتې شې«. [92]

- دلته د "الملّ"[93] معنی د تود اوړ يا جمرې ده، يعني که ته نيکي کوې، هغوی ته د اور په څېر ځوروي، خو بيا هم ته د الله د ملاتړ ترسيوري لاندې يې.

[92] - أخرجه مسلم في صحيحه ٤/١٩٨٢ رقم٢٥٥٨ وأحمد في المسند ٢/٣٠٠، ٤١٢ والبغوي في شرح السنة٢٥ /١٣

[93] - قال ابن الأثير في النهاية ١/٣٧٥:

ketabton.com - The Digital Library

دليکوال خاتمه

کله چې انسان د هغه چا سره نيکي کوي چې ورسره دښمني لري، او ورسره په مهربانۍ، نرمۍ او ښې معاملې چلند کوي، نو په تدريجي ډول دښمني دوستانه اړيکو ته اوړي، او انسان په طبيعي توګه د هغه چا سره مينه کوي چې ورسره ښه چلند شوی وي.

-هوښيار او عاقل مسلمان ته پکار ده چې له هغه خپلوان سره هم د اړيکو په ساتلو کې بيړه وکړي چې په زړه کې ورسره دښمني او کينه لري. هغه بايد د خپلوانو ترمنځ موجوده کينه، بدګماني او دښمني په نيکۍ، مهربانۍ او ورورولۍ له منځه يوسي.

همدارنګه بايد د کينې او حسد شيطان د نيکۍ، خواخوږۍ، پوښتنې او ښه چلند په غشو ووژني. ځکه الله تعالی فرمايي:

﴿وَادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾

ژباړه:

"بدي په غوره طريقې سره دفع کړه: نو بيا به هغه څوک چې ستا او د هغه ترمنځ دښمني وي، داسې شي لکه نږدې او صميمي دوست".

د کتاب د ليکوال دعا

دا هغه څه دي چې الله تعالی د ليکلو توفيق راکړ. له الله تعالی څخه غواړم چې ما، تا ـ ګرانه لوستونکي ورور ـ او ټولو مسلمانانو نارينه وو او ښځو ته د نېکمرغۍ او بريا لارې اسانې کړې، او موږ ته په دنيا او آخرت کې غوره نعمتونه راپه برخه کړي.

دا کتاب د يکشنبې شپې، د ۱٤۱۰هـ کال د ربيع الاول د ۱٦مې نېټې په ورځ د هغه ليکوال إبراهيم بن عبدالله موسى الحازمي په لاس بشپړ شو.

الله تعالى دې هغه وبښي، قدمونه دې يې ثابت کړي، ده، د ده مور او پلار، ورونو، او ټولو هغو کسانو ته چې پر ده حق لري، او همدارنګه ټولو مسلمانو نارينه وو او ښځو، ژونديو او مړو ته مغفرت وکړي.

بېشکه الله تعالی نږدې دی او دعاګانې قبلوي.

ketabton.com - The Digital Library

اللهم صلِّ على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه.

وسبحانك اللهم وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك.

ketabton.com - The Digital Library

دڅپړونکي خاتمه

الحمد لله الذي بنعمته تتم الصالحات، والصلاة والسلام على سيدنا محمد ﷺ، وعلى آله وصحبه أجمعين.

د دې کتاب د مطالبو له مطالعې وروسته دا حقيقت په څرګند ډول راڅرګندېږي چې د والدينو سره نېکي او د خپلوی اړيکو ساتل د اسلام له سترو اخلاقي او ټولنيزو ارزښتونو څخه دي. دا دواړه هغه عملونه دي چې د الله تعالی د رضا، د رزق د برکت، د عمر د زياتوالي، د کورنۍ د ثبات او د ټولنې د يووالي سبب ګرځي.

قرآن کريم او سنت نبوي ﷺ موږ ته راښيي چې د والدينو حق د انسان له تر ټولو سترو مسؤليتونو څخه دی. د هغوی احترام، اطاعت، خدمت، دعا او د هغوی د خوښۍ ترلاسه کول هغه عبادت دی چې انسان د الله تعالی رحمت او مغفرت ته نږدې کوي. په مقابل کې، د والدينو نافرماني، بې ادبي او ځورول له هغو ګناهونو څخه دي چې د دنيا او آخرت سختې پايلې لري.

همدارنګه صله رحمي يوازې د خپلو خپلوانو ليدل او پوښتنه نه ده، بلکې د هغوی سره مينه، مرسته، خواخوږي، د اړتيا پر مهال ملاتړ، د ستونزو په وخت کې مرسته، او د اختلافاتو د حل لپاره هڅه کول هم د صله رحمی له مهمو مظاهرو څخه دي. حقيقي واصل هغه دی چې د خپلوانو له لوري د بې پروايۍ او پرېکون باوجود هم اړيکه نه پرې کوي، بلکې د الله تعالی د رضا لپاره د خپلوی تارونه ژوندي ساتي.

په دې کتاب کې راغلي آيتونه، احاديث او د علماوو اقوال دا پيغام ورکوي چې د خپلوی اړيکو پرېکول يوازې يو اخلاقي کمزوري نه ده، بلکې يوه لويه ګناه ده چې د الهي رحمت د بنديدو، د برکت د له منځه تلو او د ټولنيزو ستونزو د زياتېدو سبب ګرځي. له همدې امله هر مسلمان ته پکار ده چې خپل ځان محاسبه کړي، له خپلو والدينو او خپلوانو سره خپلې اړيکې وارزوي او د هر ډول غفلت او کوتاهۍ د اصلاح لپاره هڅه وکړي.

په پای کې ټولو لوستونکو ته دا سپارښتنه کوو چې د دې کتاب مطالب يوازې د مطالعې تر بريده محدود نه کړي، بلکې په عملي ژوند کې يې پلي کړي. د والدينو خدمت، د هغوی دعا

ketabton.com - The Digital Library

ترلاسه کول، د خپلوانو پوښتنه، د کينې او دښمنۍ پرېښودل، او د صله رحمې پالل هغه اعمال دي چې د انسان ژوند ته برکت، سکون او نېکمرغي وربخښي.

له الله تعالى څخه دعا کوو چې موږ ټولو ته د والدينو د حقونو د ادا کولو، د خپلوی د اړيکو د ساتلو، د مسلمانانو ترمنځ د محبت او ورورولۍ د خپرولو او د خپلو اعمالو د اصلاح توفيق راکړي.

اللهم أعنا على ذكرك وشكرك وحسن عبادتك، ووفقنا لبر الوالدين وصلة الأرحام، واغفر لنا ولوالدينا ولجميع المسلمين والمسلمات، الأحياء منهم والأموات.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين.

ستاسو ورور محمد بشير مدني

ketabton.com - The Digital Library

فهرس المصادر والمراجع

-أولاً: القرآن الكريم :

١. القرآن الكريم.

-ثانياً: كتب الحديث والسنة وشروحها :

٢. إرواء الغليل في تخريج أحاديث منار السبيل – محمد ناصر الدين الألباني، المكتب الإسلامي.

٣. الترغيب والترهيب – عبد العظيم المنذري.

٤. جامع الترمذي (سنن الترمذي) – تحقيق أحمد محمد شاكر، مطبعة الحلبي، مصر.

٥. سنن أبي داود – تحقيق عزت عبيد الدعاس، حمص.

٦. سنن الدارقطني – تحقيق عبدالله هاشم يماني.

٧. سنن الدارمي – تحقيق عبدالله هاشم يماني، مصر.

٨. سنن ابن ماجه – تحقيق محمد فؤاد عبدالباقي والأعظمي.

٩. سنن النسائي – دار إحياء التراث العربي.

١٠. السنن الكبرى – أحمد بن الحسين البيهقي، دار الفكر.

١١. شرح السنة – الإمام البغوي، المكتب الإسلامي.

١٢. صحيح الجامع الصغير وزياداته – محمد ناصر الدين الألباني، المكتب الإسلامي.

١٣. صحيح ابن خزيمة – تحقيق محمد مصطفى الأعظمي، المكتب الإسلامي.

١٤. صحيح مسلم – تحقيق محمد فؤاد عبدالباقي، مطبعة الحلبي، مصر.

١٥. ضعيف الجامع الصغير وزياداته – محمد ناصر الدين الألباني، المكتب الإسلامي.

١٦. سلسلة الأحاديث الصحيحة – محمد ناصر الدين الألباني، المكتب الإسلامي.

ketabton.com - The Digital Library

١٧. سلسلة الأحاديث الضعيفة والموضوعة – محمد ناصر الدين الألباني، المكتب الإسلامي.

١٨. مشكاة المصابيح – الخطيب التبريزي، المكتب الإسلامي.

١٩. الموطأ – الإمام مالك بن أنس، رواية يحيى الليثي.

٢٠. مسند أحمد بن حنبل – تحقيق أحمد محمد شاكر، دار المعارف، مصر.

٢١. مسند أحمد بن حنبل – المكتب الإسلامي.

٢٢. مسند أبي داود الطيالسي.

٢٣. المعجم الكبير – سليمان بن أحمد الطبراني، تحقيق حمدي عبدالمجيد السلفي.

٢٤. مجمع الزوائد ومنبع الفوائد – نور الدين الهيثمي، دار الكتاب العربي.

٢٥. المستدرك على الصحيحين – الحاكم النيسابوري، مكتبة النصر، الرياض.

-ثالثاً: كتب الرجال والتراجم :

٢٦. الإصابة في تمييز الصحابة – أحمد بن علي ابن حجر العسقلاني، دار صادر.

٢٧. التاريخ الكبير – الإمام البخاري، دائرة المعارف العثمانية، الهند.

٢٨. الجرح والتعديل – ابن أبي حاتم الرازي، دائرة المعارف العثمانية، الهند.

٢٩. الثقات – ابن حبان البستي، دائرة المعارف العثمانية.

٣٠. تقريب التهذيب – ابن حجر العسقلاني، دار المعرفة، بيروت.

٣١. تهذيب التهذيب – ابن حجر العسقلاني، دائرة المعارف العثمانية، الهند.

٣٢. ميزان الاعتدال في نقد الرجال – الإمام الذهبي.

-رابعاً: كتب الفقه والآداب :

٣٣. الآداب الشرعية والمنح المرعية – شمس الدين ابن مفلح الحنبلي.

ketabton.com - The Digital Library

٣٤.غذاء الألباب شرح منظومة الآداب – محمد بن أحمد السفاريني، الرياض.

٣٥.منحة المعبود في ترتيب مسند الطيالسي – أحمد عبدالرحمن البنا.

-خامساً: كتب الشروح واللغة :

٣٦.التمهيد لما في الموطأ من المعاني والأسانيد – ابن عبدالبر، وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية، المغرب.

٣٧.فتح الباري شرح صحيح البخاري – ابن حجر العسقلاني، المطبعة السلفية، مصر.

٣٨.النهاية في غريب الحديث والأثر – مجد الدين ابن الأثير.

٣٩.المطالب العالية بزوائد المسانيد الثمانية – ابن حجر العسقلاني، تحقيق عبدالرحمن الأعظمي.

Thank you for reading

Find more e-books and articles on Ketabton - your multilingual digital library.

www.ketabton.com

Ketabton - Pashto, Farsi, Arabic & English